

Paraguay. Ministerio de Educación y Cultura

Cuadernillo de trabajo para el/la estudiante.
Ñandekatupyryve hañua ñane rembiapópe. Trabajo y tecnología.
5° Grado EEB
2011

Queda hecho el depósito que establece la Ley N° 1328/98

TODOS LOS DERECHOS RESERVADOS © 2011
Ministerio de Educación y Cultura

Industrias Gráficas Nobel S.A.

Impresión - 2011

Asunción - Paraguay

Queda prohibida cualquier forma de reproducción, transmisión o archivo en sistemas recuperables del presente material, ya sea para uso privado o público, por medios mecánicos, electrónicos, electrostáticos, magnéticos o cualquier otro, total o parcialmente, con o sin finalidad de lucro, salvo expresa autorización del Ministerio de Educación y Cultura.

MINISTERIO
DE EDUCACIÓN
Y CULTURA

Presidencia de la República
del Paraguay

REPÚBLICA DEL PARAGUAY

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA

Fernando Lugo Méndez

Presidente de la República del Paraguay

Victor Ríos Ojeda

Ministro de Educación y Cultura

Diana Serafini

Viceministra de Educación para la
Gestión Educativa

Héctor Salvador Valdez Alé

Viceministro de Educación para el
Desarrollo Educativo

Dora Inés Perrota

Directora General de Educación Inicial
y Escolar Básica

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Directora General de Currículum,
Evaluación y Orientación.

Marta López

Directora de Educación Escolar Básica

Ficha técnica

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Directora General de Curriculum,
Evaluación y Orientación.

Lidia Manuela Fabio de Garay

Jefa del Departamento de Apoyo a la
Implementación Curricular en Medios Educativos

Edgar Osvaldo Brizuela Vera

Jefe del Departamento de
Diseño Curricular

Nidia Esther Caballero de Sosa

Jefa del Departamento de
Evaluación Curricular

Rosalía Diana Larrosa Nunes

Jefa del Departamento de
Investigación Curricular

Elaboradores

Miryan Anabella Sena Ferreira (Coordinadora)
Gladys Zunilda Giménez Aquino
Marcelo Adrián Lezcano Benítez

Versión Guarani

Diana Miguela Riquelme de Jara
Eusebio Orlando Hermosilla Alviles
Liz Josefina Recalde de Nuñez
Loida Mongelós de Hermosilla

Lidia Manuela Fabio de Garay
María Esther Rossanna Centurión
María Teresa Orué Marecos
Nancy Oilda Benítez Ojeda

Revision y ajustes

Andrea Carolina Samudio
Maura Graciela López Jara

Diseño y Diagramación

Hai Editorial

ÑE'Ë ÑEPYRŪ

Mitã'i, mitãkuña 5° gradogua:

Ministerio de Educación y Cultura guive niko rojepy'apy vokoieténte nderehe. Roipota niko nde, ára ha ára, ndekatupyryve rehóvo, tanearanduve. Roikuaa niko upevarã nde reñeha'ãmbaiteha ha avei tekotevêha nepytyvõ ne mbo'ehára ha, mba'érepa anichéne, tereguereko avei umi tembipuru iporãporãvéva.

Umi tembipuru apytépe niko oĩ pe aranduka. Añetehápe niko, kóva tuicha oipytyvõ mbo'epykuéra oñemopyenda ha imbareteve hağua. Upéva ohechakuaávo, Ministerio de Educación y Cultura péina omoĩ nde pópe ko aranduka nepytyvõtava ehechauka hağua mba'eichaitéma ndekatupyry rehóvo.

Ko aranduka niko omoirũ umi programa pyahu ojepurúvahina ko'áğa rupi mbo'ehaokuérape. Ha, ehechataháicha áğa, ojehai mokõi ñe'ême, nderehehápe. Nde, guarani ne ñe'êteéramo, upéicharamo remba'apóta pe guaraníme ojehaihápe, ha katu castellano ne ñe'êteéramo, remba'apóta castellanope ojehaihápe.

Ko aranduka niko ikatu eipuru mbo'ehaópe ha ikatúnte avei regueraha nde rógape emba'apove hağua rehóvo heseve. Nde rogayguakuéra nepytyvõta embohasa hağua umi marandu ha tembiaporã ko arandukágui nde kuatiahápe.

Ajeruremíta ndéve eñangareko porãmi hağua ko aranduka rehe, ani embyaítei. Áğa ary oútavape, ambue nde rapicha oikétava ko mbo'esyrýpe oipurujeýta kóva ko aranduka.

Opavave ko aranduka roguépe rejuhúta hetaité mba'e nemoarandu ha nembohesape'avétava. Emba'apóvo rehóvo ipype he'ívape ha'etéichata ndéve ku reñembosaráiva reikóvo. Py'ỹikena eipuru ha... eipurupaitékena!

Nde rayhuhára.

Victor Rios Ojeda
Ministro de Educación y Cultura

Ko'ã ta'anga jahechávo, upéva he'ise:

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mba'épa ojuhupytyse upe mbo'epy rupive.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oñepyrũha mbo'epy.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha marandu mbo'epy rehegua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha reikuaa hağua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mandu'arã.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñane 'año.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñane irũ ndive.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñande rogaygua ndive

Ko arandukápe rejuhúta

Mbo'epy aty	Mba'épa jaikuaáta	Togue
Mbo'epy aty I Técnica ha tecnología ogapypegua	Artesanía che retãmegua	10
	Técnica ha tecnología manualidad ha artesanía jejaopé	16
	Proyecto tecnológico jajapo hağua manualidad térã artesanía	22
Mbo'epy aty II Técnica ha tecnología ñemitỹ ha mymba ñemongakuaa rehegua	Producción forestal che retãmegua	28
	Técnica ha tecnología agroforestal	34
	Mba'éichapa ñañoťva'erã tajy	45
	Producción agropecuariapegua técnica ndahasyivéva: Mymbakuéra ikatúva oñemoña óga korapýpe	48
	Mymbakuéra ikatúva oñemoña óga korapýpe.	53
Mbo'epy aty III Técnica ha tecnología informática rehegua	Mba'emba'épa ikatu ojejapo procesador de texto rupi	58
	Herramienta jajapo hağua documento procesador de téxtope	61
	Mba'emba'épa ojejapova'erã oñeimprimi hağua peteĩ documento procesador de texto rupi.	72

Mbo'epy aty I Técnica ha tecnología ogapypegua

Mba'épa jahupytyse

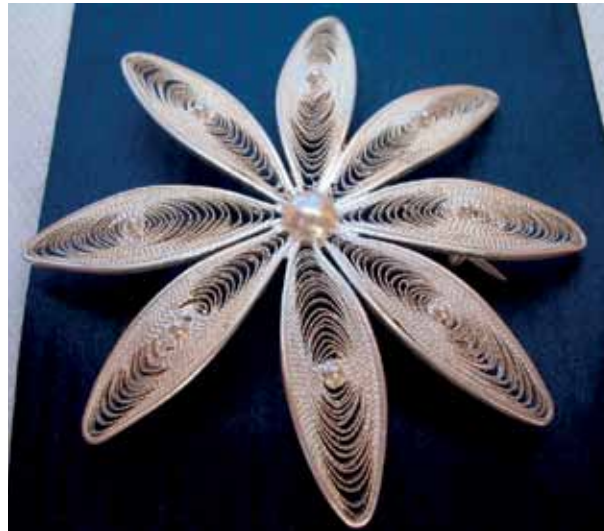
- Ohechakuaa umi manualidad ha artesanía ojejapóva táva, región ha tetãme.
- Omombe'u mba'éichapa umi técnica ha tecnología ojeipurúva ojejapo hağua manualidad térã artesanía.
- Oipuru umi técnica ndahasyivéva ojapo hağua manualidad térã artesanía.

Artesanía che retãmegua

1. Ajesareko ta'angakuéra rehe.

2. Ambohovái ko'ã porandu.

- Mba'épa jahecha ta'angápe.
- Jaikuaápa umi producto manualidad rehegua oĩva ñande távape.
- Mba'eichagua artesanía jaikuaa ojejapóva ñande távape.

Aikuaa hağua

Tembiapo ojejapóva po rupi ojeipuruhápe peteĩ patrón opaichagua técnica rupi, ikatu: pirograbado, tejido manta rehegua, bufanda, bordado, tembiapo cerámica rehegua ha ambue, umívape oñembohéra Manualidad.

Ambue tembiapo ojejapóva avei po rupi ha katu hasýva ojejapo joja hağua, opavave artesano oguerekohaguére mba'eichaitépa ojapo hembiapo ohechauka hağua iñapytu'ũ roky ha ndaikatúi oñombojoja ambue tembiapo ojeuehe, ko tembiapópe oñembohéra Artesanía.

Ojejapo hağua artesanía oñeikotevẽ opaichagua material peteĩ tendápe ojepurúva ha umíva ndive creatividad ha imaginación. Kuaapy artesanía rehegua ymaite guive oñembohasáva.

Artesanía niko oĩ avei ñane tavarandúpe, upévare jaikuaa ha jaikuaaukava'erã. Umi kuaapy artesanía rehegua ikatu ojehecha artesanokuéra tembiapópe, ha'ekuéra oipuru opaichagua técnica ha material oĩva itávapente.

Reikuaápa...

Artesanía Paraguaya oñemboja'o mokõi hendáicha: autóctona térã indígena, ha hispánica. Ko'áva upe rire oguerekovéma ohóvo ñande reheguáva.

Umi elemento cultural ogueruva'ekue europeo oğuahêramo guare Américape ymaite conquista ha colonización jave ko'ágaita peve ojeipuru Jesuita ha Franciscanokuéra rupi.

Ko'ága jahecháta umi manualidad ha artesanía oĩva ñane retãme.

- **Tejido mandyjuguiguáva:**

- **Aopo'i:** tejido ojeipuruhápe opaichagua bordado morotíva térã heta isa'ýva. Ojejapokuévo oñemoha'anga umi oĩva guive ñande rekoháre térã figura geométrica.

- **Ao poyvi:** tejido iñanabusúva ojejapóva inimbo morotí térã ambue sa'ýpe, ogueraha jeguaka opaichagua.

• Encaje ju: ojejapóva mandyjuetégui, júpe.

• Ñanduti: encaje ojejapóva bastidorpe, oñembovyvy júpe oñemboapu'akuévo oiko hağua ichugui ñandu renimboichagua. Ikatu ojepuru pype inimbo morotĩ térã ambue sa'y.

• **Tejido fibraguáva:**

• **Pindo, karanda'y, kapi'i:** ojejapo hağua ojeipuru ko'ã yvyra rogue piru, oĩ oñemopẽ porãva, oñembosa'yva ha ifibrakuéra ojetehe ojejapokuévo ta'angakuéra. Kó'ichagua tembiapópe oñembohéra cesteria.

• **Karaguata, pindo, mbokaja, ysypo:** ojejapoháicha pe tembiapo ha trenza he'ise heta mba'e, ikatu ritual, ojepuru térã ombojeguaka hağua.

Vakapi jerepuha: Técnica artesanía rehegua oñemba'apohápe vakapi rehe. Ojejapo oñembojeguaka hağua cartera, silla jekoha, ojeforra hağua opa mba'e ha ambue.

Alfarería térã cerámica: Oñemomolde ñai'ũ ojejapo hağua heta mba'e ikatúva ojepuru oñembojeguaka hağua térã ambue mba'épe. Ojejapokuaa po añomente térã rueda ojerévape.

Orfebrería: Oñemba'apóramo itaju, itatĩ ha ambue metal rehe ojejapo hağua kuairũ, namichã, pyapyregua, collar ha jeguakarãkuéra, jarro, ka'ygua, tembiporu ha ambuéva.

Ko'ápe ojepuru filigrana kóva niko peteĩ técnica orfebre ojejapohápe inimbo po'imi metalkuéragui ha upévagui ojejapo joyakuéra.

Pirograbado: Ojejapóramo ta'anga mba'e akúpe. Ikatu ojejapo yvyráre, vakapíre, cartónre ha avei kuatiáre. Ojejapo hağua pirograbado yvyráre, ymave ojepuru peteĩ mba'e metalguigua ipúntava oñembyakúva tatápe. Ko'áña rupi ojepuru pirógrafo eléctrico.

Jahechakuaáta tavakuéra omba'apóva Artesaníare.

Región	Táva	Mba'e oñemba'apoha upépe
Occidental	Alto Paraguay ha Boquerón	Artesanía indígena (cerámica, cestería, tejido ha hilado, ha ambuéva)
	Presidente Hayes	Oñemba'apo vakapipopóre. Avei ojejapo michĩmi ao liénsogui ha ao po'ĩgui.
Oriental	Concepción	Oñemba'apo yvyra rehe.
	Horqueta	Oñemba'apo vakapíre.
	Caacupé	Oñemba'apo pirograbado yvyráre ha orfebreríape.
	Tobatí	Oñemba'apo yvyra moha'angápe, avei cerámica rústicape, oleríape ha vakapi ñembojeguakápe.
	Altos	Oñemba'apo yvyra rehe oñemoha'anga, mymba ha ka'avokuéra.
	Piribebuy	Ojejapo poncho 60 lista.
	Yataity	Oñemba'apo ao po'ĩ rehe.
	Caaguazú	Oñemba'apo yvyra rehe.
	Carapeguá	Ojejapo tejido mandyjúgui, encaje ju ha poyvi.
	Pirayú	Ojejapo kyha poyvígui, tejido mandijúgui ha encaje poguasú ñandutígui.
	Itauguá	Encaje de ñanduti, hilo ha liña
	Luque	Oñemba'apo orfebreríape, filigrana itaju ha itatĩ reheguápe, vakapi jeguakápe, cesteríape ha yvyra rehe.
	Areguá	Oñemba'apo alfarería, cerámica ha mba'e he'ẽ apópe.
	Limpio	Ojejapo heta mba'e karanda'ýgui (sombrero ha cestería).
	Itá	Oñemba'apo cerámica, alfarería, ha oleríape.
	Lambaré	Oñemba'apo vakapíre.
	Asunción	Ojejapo guampa.
	Capiatá	Oñemba'apo yvyra rehe.
	Misiones	Oñemba'apo ovecha rague ha vakapi rehe.
	Emboscada	Oñemba'apo ita rehe ha ojejapo sombrero ha abanico.
Atyra	Oñemba'apo marroquineríape: vakapíre ha cerámicare.	
Quiindy	Ojejapo pelota vakapígui.	
Ypacarai	Oñemba'apo vakapi rehe ha ojejapo mueble rústico.	

3. Aipuru papapy ambojoaju hağua mbohovái oĩ porãva. Aheka “A” apytégui aheka ha ahai ipapapy “Ch” apytépe.

Columna A**Columna B**

1. Limpio	() jaikuaa pe orferería ha tembiporu rupi.
2. Piribebuy	() oñemba'apo ñanduti apópe.
3. Yataity	() vakapi ñembojeguaha.
4. Luque	() ovecha rague mba'apoháraramo jaikuaa chupekuéra.
5. Misiones	() oñemba'apo karanda'y rehe.
6. Itauguá	() jaikuaa chupekuéra ao po'i apoha rehe.
() ojejapo poncho 60 lista.

4. Amombe'u

- Moõguipa ou artesanía paraguaguáva.
- Mba'érepa jaikuaava'erã ñane retã artesanía.
- Mba'e ikatu jajapo ojeikuaave hağua artesanía ojejapóva ñane regiónpe.
- Mba'eichagua artesanía térã manualidad ojejapo ñane tavape. Ñañe'ẽmi hesekuéra.

5. Ahai mba'érepa ojojogua ha ojoavy manualidad artesaníagui.

6. Ajapo Paraguái ra'anga ha amohenda ipype mba'emba'emanualidad térã artesanía ojejapóva tavakuérape.

7. Ñahesa'ỹijo ha ñamombe'u.

Ñaipytyvõ Susanape. Ha'e ohóta itía Mirtha oikóva Chile rendápe ha ndoikuaái mba'e artesanía ñane retãmeguápa ikatu oguereha ichupe jopóiramo. Ohokuévo omba'e jogua ohecha heta umi artesanía: aopo'i, ñanduti, ao poyvi, encaje ju, filigrana, vakapi ñembojegua, poncho ha mba'e. Ndoikuaái mba'épa ojoguáta, ndoikuaa porãigui mba' eichaitépa umi artesanía.

a. Ñamombe'umi Susanape mba'éichaitépa umi artesanía ojejápo va guive ñane retãme, ikatu hağuaicha ohechakuaa mba'épa iporãvéta oguereha itíape.

ã. Ñamombe'umi avei Susanape mba'érepa iporã ojogua ñane retãmegua artesanía oguereha hağua.

8. Jagueru mbo'ehaópe umi artesanía jaguerekóva guive ñande rógape ha jajapo peteĩ tenda mbo'ehakotýpe ñamoĩmbaite hağua umíva ha ñañe'ẽ hesekuéra.

9. Ñañomongeta manualidad ha artesanía oíva ñande távape rehe ha ñaporandu ñande rogayguápe terã ñane irũme ojapóvapa umíva.

Técnica ha tecnología manualidad ha artesanía jejpópe

1. Jajapo mokõi aty ha jaiporavo peteĩ ñane irũ omyakātava ñañembosarái hağua. Osẽ tenonde oñembosaraipa pyaevéva.

Ñañepyrũ papapy 6 gui ha jaha 600 peve jahakuévo 6 ha 6 pe.

	18	24	54	60	66	72	78		18	24	54	60	66	72	78				
	12	30	48	102	96	90	84		12	30	48	102	96	90	84				
	6	36	42	108	114	120	126		6	36	42	108	114	120	126				
246	240	234	228	222	216	210	204	198	132	246	240	234	228	222	216	210	204	198	132
252	258	264	270	276	282	288	294	192	138	252	258	264	270	276	282	288	294	192	138
378	372	366	360	354	348	342	300	186	144	378	372	366	360	354	348	342	300	186	144
384	450	456	522	528	534	336	306	180	150	384	450	456	522	528	534	336	306	180	150
390	444	462	516	546	540	330	312	174	156	390	444	462	516	546	540	330	312	174	156
396	438	468	510	552	558	324	318	168	162	396	438	468	510	552	558	324	318	168	162
402	432	474	504	570	564					402	432	474	504	570	564				
408	426	480	498	576	582	600				408	426	480	498	576	582	600			
414	420	486	492		588	594				414	420	486	492		588	594			

2. Ñambohovái

a- Eikuaápa umi artesanía ojekuaáva ta'angápe.

ã- Eikuaápa moõ ojejapo ko'áva.

ch- Eikuaápa ambue artesanía térã manualidad. Mba'eichagua.

Jaikuaa hağua

Manualidad ha artesanía jejpópe oĩ proceso térã fase ikatu hağuaicha ojejapo peteĩ mba'e ha umivahína: proceso técnico ha proceso tecnológico.

Ojejapóramo peteĩ artesanía térã manualidad ojejesarekohápe umi mba'e ojejapova'eráva katuete rehe peteĩ hendaichaite, ikatu oje'e ojepuruha proceso técnico.

Ojejapóramo peteĩ artesanía térã manualidad ojeipuru'ỹre máquina ha katu oñeñeha'ã ojejapo mba'e ipyahúva ha oñehesa'ỹijohápe ojejapomava'ekue ha ojejaposéva guive avei, ikatu hağua ojejapo porãporãve ojejaposéva, ikatu oje'e ojeipuruha proceso tecnológico. Proceso técnicope ojeipuru ha oñemoambue materialkuéra ojejapohaichaite peteĩ mba'e ha ojejapo péicha:

Mba'épa ha mba'éichapa ojejapóta: oñemoha'angava'erã ojejaposéva ha mba'emba'épa ojeipurúta upevarã.

Tembiapoite: ojejapóma ojejesarekohápe oñemoha'angava'ekuere.

Ojejapova'ekue jepuru ojehechakuaa hağua ojejapo porãpa: ojeipuruva'erã ojejapova'ekue ikatu hağuaicha ojehecha oĩ porãpa térãpa mba'e.

Proceso tecnológicope oñehesa'ỹijova'erã ojejapótava ha ikatu ojejesareko ko'ã mba'e rehe:

Ojehechakuaava'erã mba'épa oñeikotevẽ ojejapo: ko'ápe ikatu ojehechakuaa mba'épa oñeikotevẽ ikatu hağuaicha ojejapo upéva.

Mba'emba'épa oñeikotevẽ: ojekuaa rire ojejapótava ojehechakuaava'erã mba'épa ojeipurúta upeva'erã.

Mba'éicha ikatu ojejapo: ikatúma oñeñepyrũ ojehechakuaa mba'éichapa ojejapokuaa.

Oñeinvestigava'erã: ojehekava'erã marandu upe mba'e ojejapotáva rehegua ikatu hağuaicha ojehechakuaa ojejapo porátapa upe ojejaposéva.

Oñehesa'ỹijova'erã: ojejurekopa rire marandukuéra ikatu jey oñeñe'ẽ ojejapótavare ha mba'éichapa ojejapóta.

Ikatúma ojejapo: ojejapopa rire ambue mba'ekuéra ojeiporavopáma ojejapótava ha mba'éichapa ojejapóta, upéicharamo ojejapóntemava'erã.

Mba'épa oiko: ojejapopa rire ikatúma ojehechakuaa mba'épa osẽ porã térã osẽ vai ojejapohápe.

Ko'ápe ojehechauka techapyrãkuéra manualidad ha artesanía rehegua.

Broche jejapo

Ikatu jajapo péicha

a. Ñamoha'anga jajaposéva ha ñambyatypa ñaikotevõtava guive (jaipuru ñaikotevẽ haichaite votõ, paño pehẽ, gancho brochepe ġuarã ha ñambojaha).

ã. Jaiporavo votõ ojójáva tuichakuépe ikatu hağuaícha jajapo chugui ta'anga jaipotáva. ch. Jajapo peteĩ apu'a votõ michĩvévape ha ñamoĩ mbytépe votõ tuichavéva ha ijerére umi michĩvéva.

e. Ñaikytĩ peteĩ pehẽngue paño ha ñamboja jajapova'ekue akatu rehe.

ẽ. Ko'áğa ñamboja gancho hese

g. Jaheja ikã hağua.

Reikuaápa...

Oĩ opaichagua técnica jajapo hağua manualidad ha artesanía.

Artesanía cerámicagui

Péicha ikatu jajapo:

a) Cerámica jajapo hağua ñaikotevẽ materia prima: jajapo hağua ñaikotevẽ cerámica, ñai'ũ ha y. Ikatu avei oñemoĩ ambue mba'e ndaha'éiva plástico (oipe'áva kyra).

ã) Materia prima ñambojehe'a péicha: ñambojehe'a hağua ñai'ũ oñemboja'o mokõi hendáicha, ñemopotĩ porã, jaipe'apa chugui yvyra rapo ha ambue mba'e ikatúva omongy'a, mokõihápe ikatu

iñambue pe propiedad material ojepurútava oguerekóva, ikatu hağuaícha ñambojehe'a ha ñambo'ape sýi porã ha ñambojy. Vasija jajapo hağua ikatu ñambojehe'a mokõichagua ñai'ũ jajesarekohápe ma'erãpa ojepurúta.

ch. Cerámica ñemodela: oĩ opaichagua técnica ha método ikatúva jaipuru ha oñemohenda péicha: método primario ha secundario.

Umi primario rupi jajapokuaa forma básica ha secundario rupi ñamoĩmba umi oikotevéva oĩmbaite hağua.

Avei, umi primario oñemohenda jey mokõiháicha: ojejapóva po rupi ha rotación rupi, kóva ojejapo peteĩ tórnope.

Técnicas ñamba'apo hağua ñande pópe

Pe vasija ndahasyivéva jajapo, ikatu jajapo ñambokuáramo mbytépe ñai'ũ pehẽ ha ñamomolde jahávo ñane kuã guasúpe ha ambue ñane kuãme. Péicha jajapokuaa umi michĩvéva térã ñamoirútava ambuépe.

Ikatu avei ñaikytĩ po'i pe ñai'ũ ha jajopy pe ijere, jajapo hağua pe vasija rectangular. Ambueháicha katu ñambojoapykuaa umi ñai'ũ rollo kuairũicha oiko hağua ichuguikuéra vasija circular.

Jahechávo tuichamaha pe vasija, ñamomyikuaa peteĩ mba'e ikatúvape ñamomýi ári. Ymaite guive voi ojeipuru molde ojejapo hağua cerámica, upévare oĩ opaichagua técnica, pe ndahasyivéva, ojejapo ojeipuruhápe peteĩ mba'e hi'úekova, ikatu avei ambue vasija base térã molde vakapiguiguáva. Umi molde iporãvevahína ha'e oguerekomavavoi jeguaka.

Técnica rotación rehegua (torno jepuru)

Pe vasija tórnope ojejavovahína upe ojekuaavéva ñande tavarandúpe, cerámica jejapo rehe. Jahechakuaa mokõichagua torno:

- Torno manubriogua térã rueda simple, oguereko peteĩ tenda ijyvatevéva ha upépe ikua'imi ikatu hağuaicha oñemoĩnge ipype peteĩ manubrio ha upéva rupi oñemomýi ñepyry ha oñemomýi hatãve pe torno.
- Torno pozo juguaha, oguereko mokõi volante ojoajúva peteĩ eje central rehe ha peteĩ disco yvy gotyo, tuiha ha ipohyivéva omoĩngóva pe torno.

e. Mba'épa jajapova'erã oñembojy mboyve:

ñakarãimbaiteva'erã ikatu hağuaicha ipotĩmba ha isyĩ porã jajapóva guive, avei, kóva jajapóramo oipytyvõ iporãve hağua pe vasija.

Oĩ heta mba'e ikatúva jajapo ñambojegua hağua umi vasija, jaipurukuaa ita yro ambue heramienta.

- Ñamokã: jaipé'ava'erã chugui y oĩva hese, péva jajapo okápe yvytu oĩháme, ikã aja vasijakuéra michĩve ha ikatu otiri. Péva rupi jahechakuaa mba'éichapa ojejapo vasija ñande po térã torno rupi.

- Ñambojy: pe ñai'ũ ojykuévo oiko ichugui ambue mba'e ipyahúva, oñembohérava cerámica, ikatu ojy 550°- 600° ohupytývo, ha katu ndohupytýiva guive oike jave ýpe ikatu oñembyaipate.

Reikuaápa...

Artesanía cerámicagui ojejavomavoi ymaite guive Tobatĩme.

Ojejapo hağua koichagua artesanía ojeipuru ñai'ũ, ha ha'e pe mba'e iporãvéva ñane retãmegua. Oñeimo'áhina carioskuéra omoñepyryhague ko tembiapo, ha'ekuéra ouhague oñemohenda upe rupi ohasáma 465 ary.

Ikatu ñambojy mokõi hendáicha:

- Okápe ñambojýva, umi vasija ha pe ojeipurúva oñembyaku hağua oĩramo oñondive ha oñemoĩmba yvýpe térã peteĩ sanha ojejapóva upeva'erãme.
- Tatakúape ñambojýva, oñemoingéramo peteĩ tatakúape oñembyaku pyrémava, upépe umi vasija ha ojeipurúva oñembyaku hağua noĩri oñondive.

ẽ. Mba'éichapa ñambojeguáta:

- **Impresión rupi:** hu'ũre ñai'ũ ñamboja hese opaichagua ta'anga. Ikatu avei jaipuru ñane kuã, pyapẽ ha ambue mba'e ikatútavape jajopy.
- **Incisión rupi:** ñamoĩ peteĩ mba'e, jajopy ha ñambosyryry ojogua hağua "uve" térã "u"pe.
- **Esgrafiado rupi:** jajapóramo hese ta'anga ikãmba rire térã ojypa rire.
- **Escisión rupi:** ñamoĩramo hese jeguaka altorrelieve rehegua térã bajarrelieve rehegua.
- **Plástica rupi:** cerámicare ñamoĩ opaichagua jeguaka, ikatu ita, inimbo ha mba'e.
- **Pintado rupi:** ñamoĩramo jeguaka ogueraháva pigmento.

Umi técnica ñambojegua hağua ikatu jaipuru oñondive, mokõi térã hetave. Avei ikatu ñambojeguaka vasija ryepy

3. Ajapo organizador gráfico oguerekóva

- a) Mba'éichapa ojejapo umi broche.
- b) Técnica ñamba'apo hağua ñande pópe ñamomolde hağua cerámica térã ñai'ũ.

4. Amombe'u mba'épepa ojoavy ha ojojogua umi proceso técnico ha tecnológico ojejapo hağua opa mba'e.

5. Jaheka marandu umi técnica oipurúva artesanokuéra ojapo hağua:

- Ñanduti. (aty peteĩha)
- Ao Po'i. (aty mokõiha)
- Encaje ju. (aty mbohapyha)
- Tejido fibra rehegua: Sombrero Karaguata. (aty irundyha)
- Jahai mba'éichapa umi técnica ojeipurúva ojejapo hağua umi mba'e.
- Jahechauka umi mba'e jaikuaaramóva recurso visual rupive.
- Mba'emba'épa ojejapo ha mba'eichaitépa.

6. Jaha jahecha umi ojejpohápe manualidad ha artesanía ñande távape.

- Jajapo peteĩ guía mbo'ehára pytyvõme ikatu hağuaicha jahai umi jahecháva guive.
- Ñamombe'u jahaikuévo mba'e manualidad ha artesanía jahecha ha mba'éichapa umíva.
- Jahechauka ñane rembiapo
- Ñamombe'u ñañandúva umi jahechava'ekue rehe.

7. Ñamombe'u ñande rogayguakuérape umi tenda ojejpoha ha ojehechaukaha manualidad térã artesanía ñande táva pegua rehegua.

Proyecto tecnológico jajapo hağua manualidad térã artesanía

1. Ama'ēmíta ta'angakuéra rehe.

2. Ambohovái porandu ahechava'ekue rehe.

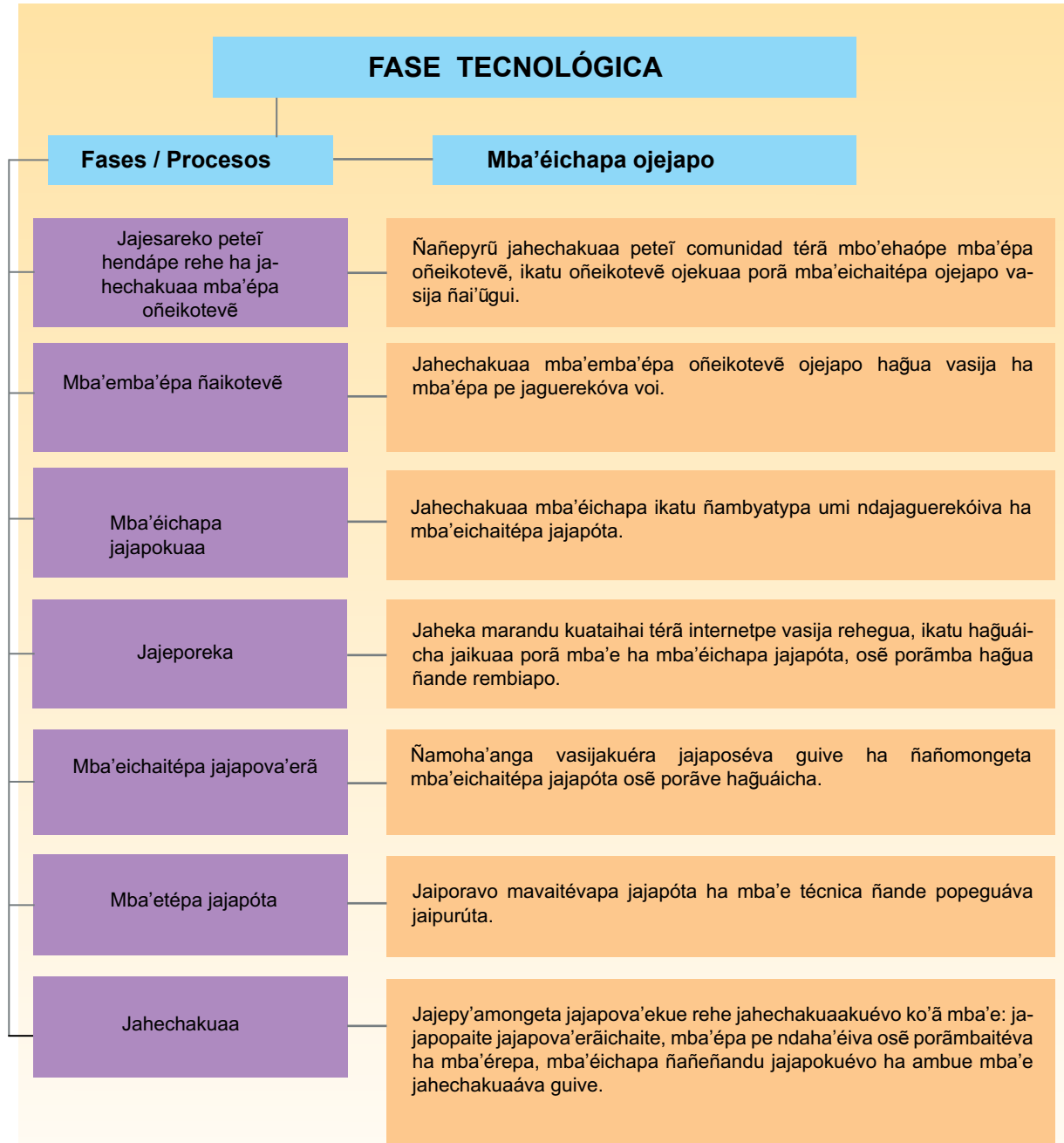
- a) Mba'épa jahecha umi ta'angápe.
- ã) Mba'égui ojejapo ko'ã mba'e.
- ch) Mba'épa oĩ che távape ojejapo hağua manualidad térã artesanía.

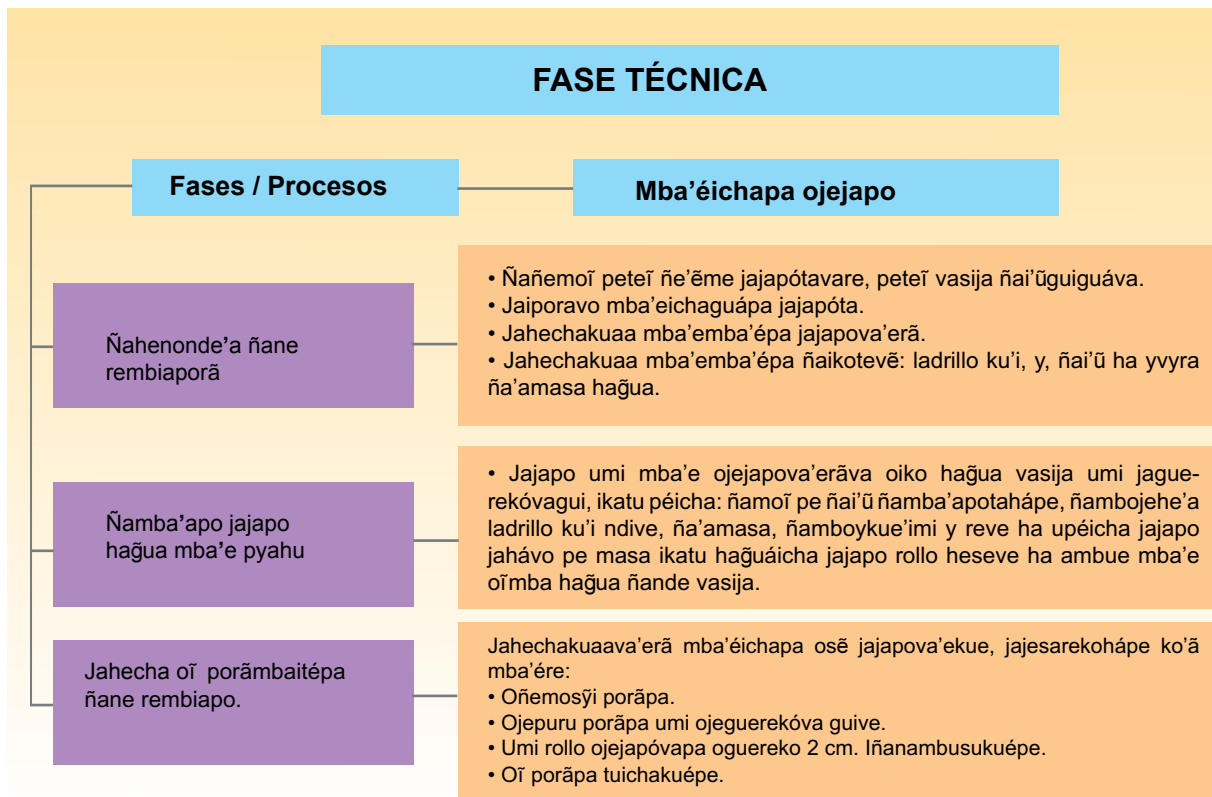

Aikuaa hağua

Proyecto Tecnológico ojejapo hağua opa mba'e

Ojehechakuaáramo peteĩ mba'e noiporãiva térã oñeikotevẽva ha upéva oñemyatyrõ térã ojejapo umi fase técnica térã tecnológica rupi, ja'ekuaa jaipuruha proyecto tecnológico. Ko'ãğa jahechakuaáta mba'éichapa ojejpokuaa peteĩ producto artesanal.

3. Ajapo peteĩ Proyecto tecnológico ajapo hağua vasija ñai'ũguiguaga fase técnica rupive.

Jajapo hağua vasija ñai'ũgui jaipurukuaa ko'ã fase:

- Mba'éichapa jajapokuaa

- Ñañemoĩ peteĩ ñe'ẽme jajapótavare, peteĩ vasija ñai'ũguiguáva.
- Jahechakuaa mba'emba'épa jajapova'erã.
- Ñamoha'anga mba'eichaguápa jajapóta.

Vasija ndahasyivéva

Ñaikotevẽ ko'ã mba'e

- ladrillo ku'i
- y
- ñai'ũ

- Ikatúma jajapo**Jajapo péicha:**

- Ñamoĩ pe ñai'ũ ñamba'apotahápe, ñambojehe'a ladrillo ku'i ndive, ña'amasa, ñamboykue'imi y reve ha upéicha jajapo jahávo pe masa ikatu hağuaícha ñamoldea.
- Ña'amasa porã rire jajapo rollo cigarroicha 2 cm. iñanambusukue, ñamoĩtava ojo ári ijyvate porã peve.
- Ñamosỹi porã hağua jaikyty peteĩ esponjape térã ñande po he'õme, ikãvove pe vasija hatãiterei mboyve.
- Ikatu ñambojegua jajopýramo hese umi mba'e ipúntava.
- Jaheja ikã porã hağua kuarahy'ãme ha upe rire ikatútama ñambosa'y.

Ñaexperimenta jaikuaa hağua mba'éichapa osẽ

Jahechakuaava'erã mba'éichapa osẽ jajapova'ekue, jajesarekohápe ko'ã mba'ére:

- Oñemosỹi porãpa.
- Ojepuru porãpa umi ojeguerékova guive.
- Umi rollo ojejavópava oguereko 2 cm. Iñanambusukuépe.
- Oĩ porãpa tuichakuépe.

4. Jajapo Proyecto tecnológico peteĩ térã manualidad ojejavóva ñande távape, jaipurukuévo umi fase tecnológica.

FASE TECNOLÓGICA	
Fases / Procesos	Descripción de los procesos
Jajesareko peteĩ hendápe rehe ha jahechakuaa mba'épa oñeikotevẽ	Mba'épa oñaikotevẽ. Mba'éichapa ikatu ñaipytyvõ upe ñeikotevẽme.
Mba'emba'épa ñaikotevẽ	Mba'emba'épa oñeikotevẽ. Mba'emba'épa oĩ voi távape.
Mba'éichapa jajapokuaa	Mba'épa ikatu ja'e. Mba'éichapa ikatu jajapo oñeikotevẽva. Mba'éicha jaguerekokuaa umi jaguereko'ýva.
Jajeporeka	Mba'épa tekotevẽ ojekuaa ha mba'éichapa ojekuaáta. Mba'e téncicapa ojepuru ojejapo hağua oñeikotevẽva.
Mba'eichaitépa jajapova'erã	Mba'eichaguápa pe mba'e ojejapótava. Mba'éichapa ojejapo.
Mba'etépa jajpóta	Mba'eichaguápa jajapóta. Mba'ére. Mba'éichapa osẽ porãvéne. Mba'eichaitépa jajapóta.
Jahechakuaa oĩ porãpa	Ojejapova'ekuépa osẽ ojepotahaichaite. Ojejapópa ojejapova'erãicha. Mba'e pe hasyvéva ojejapo. Mba'épa ojekuaa pyahu. Mba'épa pe ojehecharamovéva ojejapokuévo.

5. Ñamombe'u umi jaikuaaramóva ha jajapopa ñande rembiapo ñande rogayguakuéra ndive.

6. Jajapo peteĩ rincón artesanal ha ikatúramo peteĩ feria pedagógica mbo'ehaópe jahechauka hağua jajapova'ekue, ha ikatúramo avei, ñavende.

Mbo'epy aty II

Técnica ha tecnología ñemiitỹ ha mymba ñemongakuaa rehegua.

Mba'épa jahupytyse

- Ahechakuaa producció forestal oĩva ñande távape, ñane regiónpe, ha ñane retãme.
- Amombe'u ahechakuaávo proceso ojuhúva técnica ha tecnología ojeporuva'erãva tembiapo agroforestal reheguápe.
- **Aipuru técnica producció agroforestal rehegua.**
- **Amombe'u ahechakuaávo umi técnica ojeporuva'erãva producció agropecuariape.**
- **Aipuru técnica producció agropecuaria rehegua oñemongakuaa hağa mymbakuéra oñemoñáva óga korapýpe.**

Producción forestal che retãmegua

1. Ajesareko ta'angaré.

2. Ñambohovái ko'ã porandu

a) Jaikuaápa yvyra oĩva ta'angápe.

ã) Mba'eichaguápa umi oĩva ñande távape.

ch) Ikatúpa ñamombe'u mbykymi mba'éichapa umi yvyra ypykue jaikuaáva.

e) Mba'épepa ñanepytyvõ umi yvyra ypykue ñande tavapegua.

Aikuaa hağua

Riqueza forestal

Upéva niko ojepurúvo ka'aguy bien ha servicio ogehupyty hağua. Bien niko, opaite mba'e ikatúva japoko hese, taha'e yvyra, carbón vegetal, sustancia oñeguenohéva vyvragui, tanino, resina, goma, yva, polen, ha mba'e. Servicio katu opaite mba'e ñane pytyvõva maymáva tekovépe avei teko-hápe, techapyrã: oxígeno ñaikotevéva, yvy rehe ñeñangareko, tembi'ukuéra, ha mba'e.

Ñane retãme niko oĩ heta mba'e porã ha hepyetéva, peteĩva ka'aguy, ñande po'a tekoha jaguerekóvare, 300 especie yvyra nativo isarambiva opa rupiete ñane retãme. Yvyra kuéra oipytyvõ oĩ hağua pe equilibrio ecológico.

Reikuaápa...

Ka'avo heñoi kóicha:

- Nativa, umíva región peguavá voi.
- Exótica, ndaha'éiva peteĩ tenda térã región pegua.

Ñane retã Paraguái-pe, umi mokõi regiónpe oĩ ka'avo opai-chagua, umíva ha'e:

Lapacho, Palo santo, Quebracho blanco, Timbo morotĩ, Yvyra pytã, Yvyraro, Cedro, Tatarẽ, Guatambu, Ceibo, Naranja hái, Peterevy, Samu'ũ, Amba'y, Urunde'y, Carova, Timbo, kurupa'y, Guajayvi, Takuruasu, Palo blanco, Yvyra hũ, Aratiku guasu, Yvyra pere, ka'ĩ kaygua, Kirandy, Jaguarata'y, Yvyrayu, Kuri'y, Yvyra vera, Kokũ, Pata de buey, Yerba mate ha Eucalipto pytã, ha ambuekuéra avei. Jaikuaa ko'ágã mba'éichapa:

- **Tajy:** oĩ región orientalpe, ikatu ohupyty 45 metro, ipoty tuicha ikatu ohupyty 5 cm guive 8 cm peve ipukukuépe, ipoty jasyroteĩ guive jasy-porundy peve, hi'aju jasyporundy guive jasyroteĩ meve; pe yvyrágui ojejapo poste, jepe'a ha mba'e. Ñande ppykuéra oipuruva'ekue ko yvyra omonguera hağua mba'asy.

- **Ka'a:** ymaite, ñande ppykuéra oipurumava'ekue voi ka'a rogue, estimulante ramo, tónico ha diurético ramo.

- **Cedro:** jajuhu región orientalpe, ipoty isa'y pytãngy, hyakuã porã ha oguereko 5 pétalo. Ojepuru carpinteríape, construcción naválpe ha, mba'e.

- **Guatambu:** jajuhu región orientalpe, ipoty morotĩ hovy reheve, tuichakue 3cm guive 5 cm peve, ipoty jasyporundy guive jasy-pakõi meve, hi'aju jasy-pokõi meve, umíva oguereko 2 cm guive 5 cm peve. Ojepuru piso parquet, carpintería, ebanistería ha, ambue mba'erã avei.

Reikuaápa...

Karai Moisés Bertoni omoñepyrũva'ekue 14 de julio ary 1904 ramo guare ojeguromandu'a hağua yvyra ára ñane retãme, ha ary 1954pe Ministerio de Educación oheja 19 de junio yvyra áraramo.

• **Palo santo:** jajuha región occidentalpe, ipoty jasypakõi guive jasyteĩ meve, oguereko 5 pétalo sa'yjúva, hi'aju jasypo guive jasyoteĩ meve. Ojepuru pohãramo ha, ojejapo chugui poste ha, mba'e.

• **Amba'y:** kóichagua ka'avo jajuha región orientalpe avei Chácope, ijyvatekuépe ohupytykuaa 15 metro, ipoty ha hi'a ary pukukue aja, ipoty isa'y azul violáceo. Yvyra ndojepurúi carpinteríape, ojepuru ojejapo hağua chugui maqueta, hogue ha ipire ojepuru pohãramo (expectorante ha antiasmático).

• **Peterevy:** jajuha región orientalpe, avei región occidentalpe. Ko yvyra ijyvate ha ohupytykuaa 40 metro peve, ipoty sa'yju, jasyporundy guive jasyapy peve.

Reikuaápa...

Yvyra ikatúva ñañotý ñande táva rapére avei plaza rupi niko:

- Ceibo.
- Chivato.
- Yvyra pytä.
- Tajy hũ.
- Tajy opaichagua isa'yva.
- Ambuekuéra avei.

Reikuaápa...

Umi yvyra ypykue ñane retãmegua opáva ohóvo mbeguekatu niko: Trébol, Perova (palo rosa), Lapa-cho térã tajy hũ, Manduvirá, Cedro, Peterevy, Palmito, Kuri'y (Pino Paraná), Urunde'y mi, Incienso, Timbo, Quebracho pytä, Palo santo.

• **Timbo:** heta oĩ Chácope, ijyvatekue ohypytykuaa 20 térã 30 metro. Jajuhu mbohapy chagua timbo: pytã, morotĩ ha hũva. Ñande ypykuéra guarani oipuruva'ekue ipire omongue hağua pira'ikuérape. Ojeguero hory chupe ikuarahy'ã porãre, ha ojepuru avei jeguakarã. Ipoty jasyporundýpe.

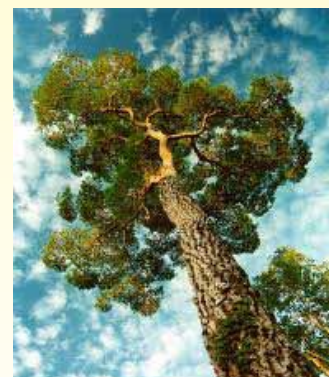
• **Tatarẽ:** Ko ka'avo okakuaa pya'e ha oĩ región Oriental avei Occidentalpe ñane retãme, ijyvatekuépe ikatu ohupyty 20 metro. Ipoty jasyporundy guive, jasyapakõi meve, hi'a jasykõi guive, jasy poteĩ meve. Ojepuru ojejapo hağua chugui mueble rústico, ebanistería refinada, jepe'a, carbón avei kuarahy'arã.

• **Yvyra pytã:** hetave jajuhu región orientalpe, oĩ mbovyve región occidentalpe, ijyvatekue ohypytykuaa 40 metro; ipoty jasyporundy guive jasyapy peve. Ipoty sa'yju ha hi'a jasyrundy guive jasy porundy peve. Yvyra pytã ojepuru jeguakarã, avei construcciónpe, ojejapo chugui okẽ, marco, ovetã, viga, machimbre, avei ikuarahy'ã porã.

• **Palo rosa térã Perova:** ko yvyra pya'e okakuaa, ijyvatekue ohupytykuaa 18 metro rupi, ipoty sa'yju, jasy porundy guive jasy poteĩ meve; hi'aju jasy pa guive jasy poteĩ meve. Ojepuru kuarahy'arã, avei apicultúrape, construcciónpe, jeguakarã, instrumento musical, mueble, parquet ha mba'e.

Beneficio jahupytýva vyvakuéragui:

- Ojepuru construcciónpe ġuarã.
- Hi'a, tintura, fibra, medicamento ha aceite.
- Látex ojepuru ojejapo hağua ao, goma ha pegamento.
- Opoi oxígeno fotosíntesis rupive omopotĩ hağua aire.
- Omohenda umi ciclo climático ha hidrológico.
- Ojepuru mymbakuéra oñemo'ã hağua avei tembi'urã.
- Ome'ẽ kuarahy'ã.

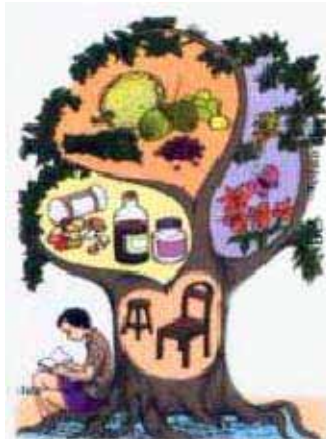
Reikuaápa...**Yvyra ikatúva ñañotỹ verédape:**

- Orquídea.
- Naranja hái.
- Lluvia de oro.
 - Tajy
 - Inga'i.
 - Alamo.
- Crespón gigante.
- Karova guasu.
 - Alamo.
- Sombrero de playa.

3. Aiporavo ta'anga ohechaukáva tenda aikoseha, upéi ahai mba'e rehepa aikose upépe.**4. Jahai peteĩ cuadro comparativo umi especie forestal rehegua oĩva región occidental ha región orientalpe añónte.****5. Ñamoñe'ẽ ha ñambohovái**

- Mba'e rehepa peichaite oñemoperõ ka'aguy.
- Oikóramo deforestación opavave tetã rupi py'ỹiete, mba'épa ojuhúne tekovekuéragui.
- Mba'épa jajapokuaa ñamombovyve hağua pe deforestación ñane retãme.

6. Ahai mba'emba'épa ome'ẽ vyvakuéra, upevarã ikatu ajesareko ta'angáre.

7. Ahai síntesis ambuekuéra especie forestal oĩva ñane retãme rehegua jai-purúvo ficha, upevarã:

a) Jaheka momarandu CRA mbo'ehaópegua terã biblioteca oĩva ñande távape.

ã) Jahai momarandu fíchape.

Chemandu'a:

Jahai mboyve ficha rehe tekotevẽ:

- Jaiporavo peteĩ jahai.
- Ñaguenohẽ chugui momarandu.
- Ñamombyky momarandu
 - Jahai ñe'ẽpaha.

Mba'eichaguápa	Título
Dato bibliográfico	
Mbo'epy	

8. Jagueru mbo'ehaópe umi ficha jajapova'ekue ha jahechauka ñane irũnguérape.

Técnica ha tecnología agroforestal

1. Amoñe'ë.

Semilla hũa

Peteĩ ára porãite jave, ho'ákuri peteĩ semilla hũ verdulero ajakágui.

-Cháke... Péva hasy – he'ĩ semilla hũ ojetyvyro aja, oity hağua yvytimbo ojava'ekue ijao pyahúre.

-Moõpa aime – oñeporandu.

Ha'e ndoikuáái ho'a hague Manolo ka'avoty'pe, ha'e niko karai itujavéva upe távape. Karai Manolo ohechávo pe semilla hũ yvýpe, pya'e ohupi ha ogueraha oñemitỹ hağua. Upéva ojapo aja he'ĩ ijupe: - Ko semíllagui oikóta peteĩ vyvra iporãva, oguerékótava yva he'ëtereíva ha, che añangarekóta hese. Upéicha Karai Manolo ombosako'ĩ semilla hũ, omoĩ vosa'ípe abono reheve, ojo'o mboyve yvy oipe'a ñana oĩva ijerére, upéi ojo'o yvy, ombojehé'a hese abono ha oñemitỹ upépe mbeguekatumi semilla hũme. Oñangareko hese, oñohẽ hese y, oipe'a ñana heñóiva ijerére ha, oğuahẽvo araro'y ojaho'ĩ ani hağua ipiru.

Peteĩ árape, osẽ mokõi togue michímiva overáva kuarahýpe; karai Manolo ovy'aiterei; ko'ëko'ëre oñangareko ka'avo kyrĩ rehe, okakuaa aja ohóvo ha, péicha oiko chugui ka'avo henyhẽva yvoty'gui.

Upe ka'avógui oiko vyvra karape ha arapoty jave, oñepyrũ osẽ hese akytã hovy asýva, ko'ëko'ëre oñepyrũ tuichave ha hi'aju, upéi oiko chuguikuéra yva pytã hykue porãva.

Ovy'aiterei karai Manolo ohechávo vyvra hi'a porãitáva, heta oñangareko rire hese. Upe arahakúpe vyvra heta hi'a karai Manolo ha hogayguakuérape ġuarã.

2. Ambohovái ñe'ë rupive porandukuéra.

a) Mba'épa ojaporaka'e karai Manolo semíllagui.

ã) Mba'épa ojapo karai Manolo oñemitỹ mboyve semilla hũ.

ch) Mba'éichapa omba'apo karai Manolo ko'ëko'ëre. Mba'e rehepa.

e) Mba'éichapa ñañeñandúne jahechávo karai Manoloicha ñañemitỹ rire semilla, heñóí, hoky ha okakuaa oiko peve chugui vyvra hi'a hetáva. Mba'e rehe.

Aikuaa hãgua

Tembiapo agroforestal rehegua

Umi tembiapo agroforestal térã agroforestería niko he'ise yvyra, ka'avo ñemitỹ ha, ambuéchagua ñemitỹ oipytyvõva yvy rehe ñañangareko hağua, upekuévo ñande rekoháre avei.

Ñañangareko hağua yvy rehe oĩ componente agroforestal ojepurúva:

- Ñemitỹ yvyra pa'ũme: producto agrícolava ñañemitỹ yvyra pa'ũme. Techapyrã: peterevy avati ndive ha, oñemoĩ abono verde avei, kurupa'y ka'a ha kumanda ndive.
- Ñemitỹ yvyra hi'áva pa'ũme: oñemoirũ producción agrícola, yvyra hi'áva ndive. Techapyrã: arasa, citricokuéra, mamóne mandi'o ndive, avati ha mba'e.
- Mymba ñemoña yvyra apytépe: kóva oipytyvõ ikatu hağuaicha yvy ñamoporã, upekuévo ojeguereko mymba rembi'urã. Ko'áva oguereko ijapytépe yvyra térã ka'avo, kapi'ipe ha mymba. Techapyrã: timbo, peterevy kapi'ipe ndive, yvyra pytã, inga, ha kapi'ipe oñeikytfiva ndive.

Umi tembiapo agroforestalpe oĩ técnica ha tecnologiakuéra, ikatúva omoñepyrũ pe sistema agroforestal oñangareko haguã yvy rehe.

Técnica ojepuruvéva tembiapo agroforestalvape:

- Ñemitỹ ñemoambue: niko opaichagua ka'avo ñemitỹ peteĩ hendápe, heta ary aja, upévare yvy oikotevẽta opaichagua nutriente oĩgui peteĩ hendápe are ha upéicha ojejapóvo pe yvy naiperõi, avei omboykekuaa mba'asy oúva chupe oimeraẽ hendágui.

Péicha ojejapóvo ojepuru porãve abono (ojepurúgui ka'avo oikotevẽva opaichagua nutriente ha sistema radicular avei) ha, peicha ojehechakuaa porãvéta ñana oĩva ha mbovyvéta mba'asykuéra oguerúva plaga.

Chemandu'a:

Umi yvyra rupive tembiapo agroforestalva ohupyty ko'ã beneficio:

- ojoko y
- ha'e fuente energia rehegua
- ombopyahu yvy
- oñeguenohẽ chugui yvyra
- oñangareko yvyre

- **Ñemitỹ mbojehe'a:** oñeñemitỹ opaichagua producto agrícolava oñondive.

- **Ñemitỹ curva nivel rehegua:** oñeñemitỹ ojehechakuaávo mba'éichapa pe yvy (ikarape, ndojóiari), ojejapo surco arado rupive ha upéicha oñeipytyvõ ñemitỹme anítei osẽvai. Upekuévo oñeñangareko yvýre, anítei y oguerahapa chugui umi nutriente oguerekóva, avei oipytyvõ yvy oipyteve hağua y, upéva tuicha oipytyvõ ñemitỹme.

- **Ñemitỹ franja rehegua:** oñeñemitỹ hağua oñeikotevẽ oñemopa'ũ ka'avokuera ha umi pa'ũme oñeñotỹ avei ambueichagua, ko'áva ikatu: kumanda, alfafa, takuare'ẽ, ha oñemoĩ hendivekuera tysýipe avati, mandyju, trigo ha mba'e.

- **Ñemitỹ abono hovyũ rehegua:** ko'áva niko ombopyahu ha omoporã yvy, ijapytépe oĩ kumanda yvyra'i, avena, kumanda ojeipuruvéva ha mba'e; ko'áva hoguekúi ha péicha oñeabona yvy. Avei oipytyvõ y ojasuru porãve hağua, upekuévo pe yvy hesãive ohupytýgui nitrógeno ko'ãichagua ka'avo rapo rupive.

Reikuaápa...
ka'avo roguekúi
ipirupávape
oje'eha hojarasca.

Tecnología ojeporuvéva tembiapo agroforestal reheguápe

- Cerca viva: vyramatakuéra oñeñotymbáva oñondive ha ojokopáva ani hağua ohasa upe rupi mymba térã tapicha. Ko'áva oĩ ecosistema, ñemitýnguéra, kapi'ipe térã ogaháre.

- Barrera rompeviento: heta vyra oñemoĩ tysýpe, ko'áva nda'ipo'ietéi ha oñemohenda vyty mbareteveha gotyo ani hağuaicha vyty mbarete ombyai ñemitý, oĩ avei upépe kapi'ipe ha mymbakuéra. Oñehenói avei chupe cortina rompeviento. Oñangareko kokue ha kapi'ityre, ani hağuaicha vyty iperõ.

Reikuaápa...

Ñu ikuarahy'ã'ýva ha irrompeviento'ýva naiporái mymbakuérape ġuarã.

- Yvyra contorno térã terrazape: yvyra isarambiva curva nivelpeguápe térã oñemoĩva terrazaicha laderaha rupi, ojokóva yvy hapokuérape, ha yguypekuéra okakua porã ñemitýnguéra térã kapi'ipe oñeikytíva'eráva.

- **Yvyra linderogua:** yvyra ojepurúva ojehechauka hağua moõ pevépa oğuahẽ peteĩ yvy térã peteĩ tenda. Ikatu oĩ ecosistema, ñemitý, kapi'ipe térã mymbakuéra paũme. Avei, umíva rupi jaguereko térã jajapokuaa heta mba'e, yva, yvyra, forraje, kuarahy'ã ha ikatu ñamoporã tape térã ogakuéra.

• **Yvyra pasturape:** oñemosarambíva kapi'ipe térã leguminosa forrajera rastrea rupi, ikatu ojejapo pastoreo directo térã ñeikyĩ rupi. Ko'áva omoporãve yvy oñeñemity hağuaicha kuarahy'ã rupi ha omopiro'ysãve upe tenda, avei, ome'ẽ forraje, yva, yvyra ha jepe'a.

• **Ñemity fajape:** umi faja o'iva ñemity pa'ũme oñembohéva avei callejonpe, ndaipoguasuetéiva ha ojoavyva ipukukuépe. Ikatu oĩ oĩhápe ka'avo térã ladera. Ko'áva omoporãve yvy oñeñemity hağua oñemoĩvéramo hendive abono orgánico ha yvyra rogekuéra.

- **Ñemitỹ yva rehegua:** oñeñotýramo yvyra ome'ëva yva ambuekuéra ndive, ikatu avei oĩ mymbakuéra apytépe, ko'ávagui oñeguenohẽ yva ha avei ikatúramo ambue mba'e (yvyra).

- **Ñemitỹ ogayguakuéra:** oĩva ñande róga ykére rupi ha ome'ëva yva.

- **Rastrojo térã barbecho:** umi yvyra rogue, hapokue térã imatakue opytáva oñeguenohẽ rire oñeñemityva'ekue, ko'áva reheve oñembopytu'u yvy upéi oñemoporã ikatu hağuaicha oñeñemity jey pype opa mba'e oipurúva'eráva tapichakuéra.

Reikuaápa...

Ojekuaa pe actividad forestal ohepyme'ëveha ganaderiagui, ha katu oñemba'apo jojáramo mokõivéva rehe hetave mba'e ñaguenohẽkuaa.

3. Ahechakuaa ta'anga ha ambohovái.

- Mba'eichagua técnica ha tecnología jahecha ta'angakuérape.
- Moõ rehecha ko'ã ñemitỹ.
- Iporã ojepuru ko'ã estrategia oñeñangareko hağua yvy rehe. Mba'ére.

4. Ambopapapy umi técnica agroforestal he'ihápe mba'éichapa ojejapo

Column A	Column B
1. Ñemitỹ ñemoambue	oñeñemitỹramo yvy ijyvatévape ha ojejo'óramo ohasa hağua arado.
2. Ñemitỹ mbojehe'a	oĩramo yvyra ojykerapa ikatu hağuaícha ojoko yvytu ani hağua ombyái ñemitỹnguéra, ikatu avei oje'e cortina térã rompeviento.
3. Ñemitỹ curva nivel rehegua	oñeñemitỹ hağua oñeikotevẽ oñemopa'ũ ka'avokuéra ha umi pa'ũme oñeñotỹ avei ambueichagua, ko'áva ikatu: kumanda, alfafa, takuare'ẽ, ha oñemoĩ hendivekuéra tysýipe avati, mandyju, trigo ha mba'e.
4. Ñemitỹ franja rehegua	oñembopytu'u yvy upéi oñemoporã ikatu hağuaícha oñeñemitỹ pype opa mba'e oipuruva'erã tapichakuéra.
5. Ñemitỹ abono hovyũ rehegua	Oñeñotỹ opaichagua ka'avo peteĩ tendápe apavave ary.
	Oñeñoty mokõi térã hetave mba'e, ikatu: avati, kumanda, soja, takuare'ẽ ha ambue.

5. Amombe'u mba'épepa ojoavy ko'áva:

- a. Barrera rompeviento ha cerca viva.
- ã. Yvyra linderope ha yvyra contorno térã terrazape.

6. Ahai mba'épepa ñanepytyvõ jaipurúramo tecnología actividad agroforestalpe.**7. Jaheka marandu oñe'ëva técnica agroforestal ojepuruvéva ñane retãme rehe ha upe rire jajapo peteĩ informe umíva rehe, ikatu jajapo péicha:**

- Ñañemoĩ atýpe.
- Jaiporavo peteĩ técnica ojepuruvéva ñane retãme.
- Jaheka marandukuéra CRA mbo'ehaopeguápe.
- Jajapo mapa conceptual térã ambue mba'e umi marandu jajuhuva'ekuégui.
- Jahechauka ñane rembiapo jaipuruhápe recurso visual:
 - Mba'eichaitépa ojepuru ñane retãme técnica producción agroforestalpe.
 - Mba'épepa ñanepytyvõ umíva.

8. Che rogayguakuéra ndive ajapo peteĩ afiche mbo'ehaópe ġuarã oguerekóva umi marandu técnica ha tecnología sistema agroforestal rehegua.

Mba'éichapa ñañotýva'erã Tajy

1. Ajesareko ko'ã ta'anga rehe.

2. Ambohovái porandukuéra.

- Mba'épa rehecha ta'angápe.
- Reikuaápa ko'ã vyramáta.
- Reñotýma ko'ã vyramáta. Mba'éichapa rejapora'e.
- Iporápa ñañoty vyramáta. Mba'érepa.

Aikuaa hağua

Oĩ opaichagua vyramáta ñane retãme. Peicha umíva apytépe jaguereko tajy, héra he'ise mbarete guarani ñe'ẽme. Ojehero avei "árbol nacional del Paraguay". Ojekuaava oĩha ipoty sa'yju, pytãnguy ha morotíva.

Tajy pytãngy

Niko peteĩ vyra ñane retã mba'eteéva. Oguereko yva ypukúva, hi'ajupávo kóva ojeka ha ho'a ichugui ha'ỹi. Tajy apytépe, kóva, pya'vehína ipoty.

Tajy sa'yju

Kóva ipoty sa'yju, hogue hovyũ asy, ho'apávo ipoty ha'e oñepyrũ hogue

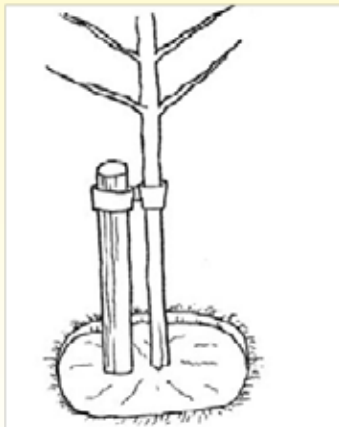
Tajy morotĩ

Osẽ injerto rupive tajy pytãngývagui, kóva ndahetái gueteri oĩ.

Mba'éichapa ikatu ñañoty vyvramáta.

Jajo'õ yvy ha ñamoĩ pype vyvramata'i, ñambojehe'a abono rehe yvy ñaguenohẽva'ekue. Vyvramata'i ñagueñohẽva'erã hyrúgui ikatu hağuaicha isarambi hapo.

Ñañotýtavo vyvramata'i ñañangarekóva'erã hapóre, jajopy porãva'erã yvýre mokõivéva ñande pópe, upekuévo jajesarekova'erã ani ñamby'ai vyvramata'i.

Jaheja vyvramata'í jere 40 ýrõ 50 cm apu'akue ha ipypukukue irundy ñane kuã pukukue, ono'õ hağua y upépe he'õ hağua hapokue.

Ñañapytĩ peteĩ vyvra pehenguére okakuaa porã hağua hapo, upéva oñangareko avei vyvra ha mymbakuéragui.

Ñañeha'áva'erã vyvramáta jere taipotĩ ñanágui ani hağua oipytepa y ha umi nutriente oikotevéva.

Reikuaápa...

Tajy pytãngýpe ojakuaaha avei Tajy Hũ.

3. Ñamombe'u mba'éichapa ñañoty vyvramáta.

4. Jajapo peteĩ proyecto aty guasúpe ñande távape ġuarã, upépe jahechakáta mba'éichapa ñañotýva'erã vyvramáta.

Jajapo hağua proyecto jahechakuaa ko'ã mba'e.

- Oguerekova'erã téra: ápe ojehechakuaava'erã mba'éichapa ñambohéra proyecto ha mba'eichagua vyvramátapa ñañotýta ha moõpa.
- Oje'eva'erã mba'érepa jaiporavo pe tema, avei mba'érepa jaiporavo pe vyvramáta, mba'éichapa jajapóta, mba'érepa tekotevẽ ñañotý vyvramáta jaiporavohaguépe.
- Jahopytyséva: Mba'e jahupytyse proyecto rupive.
- Tembiapokuéra: mba'eicha jajapóta ñañotý mboyve, ñañotýjave ha ñañotý rire umi vyvramáta.
- Mávapepa oĩpytyvõta pe proyecto rupive.
- Mba'épa jaguereko ha ñaikotevẽva guive proyecto jajapo hağua, ikatu tapicha, pirapire ha material.
- Ára pukukue oñemba'apótaha oñeñotý hağua vyvramáta.
- Mba'éichapa ikatu jahechakuaa oĩ porãpa ha jahupytypa tembiapo jahupytyseva'ekue.

5. Jahechauka ñane irũnguérape ñane rembiapo, ikatu ñanepytyvõ diapositiva 'yřõ cartel.

6. Jahechauka ñande rogayguápe mba'eichaitépa ñañotý vyvramáta nativo, ñande távape, ñande róga jerére.

Producción agropecuariapegua técnica ndahasyivéva: Mymbakuéra ikatúva oñemoña óga korapýpe

1. Amoñe'ẽ momarandukuéra.

Ñemuha Avícola

Avende ryguasu ombo'áva, ryguasu parrilla ári ġuarã, mbatara, ajura perõ, ryguasu rupi'a, ryguasu rembi'urã ha implemento avícola.

Violeta agro comercial

Aguereko semilla ipyahúva, ikyrý'iva ha ojepravopyréva.
Heñói 100%
150.000 guarani el kilo.
Avei, opaichagua yvyra ra'y.

2. Ambohovái porandu.

- Mba'épepa omba'apo ã tapicha ohechaukáva umi marandukuéra.
- Ejoguámapa ko'ã mba'e oséva marandúpe. Mba'épa umíva.
- Nde rogayguakuérapa omba'apomava'ekue ñemitý térã mymba ñembokakuaápe.
- Eikuaápa producción agropecuaria rehegua.

Aikuaa hağua

Producción Agropecuaria

Tembiapo tapicha ajapóva kokuépe ha omongakuaa hağua mymbahína pe producción agropecuaria. Ombyaty ñe'ẽ ouva ñemitý ha mymbágui. Upéva he'ise oñeñotýramo tembi'urã ha oñemoambuéramo pe materia prima jaguerakóva (mymba), ko'áva ojejupyty tembiapo ha pirapire jeipuru rupive, ikatu: kamby, so'o, ryguasu rupi'a, eíra, ovecha rague ha ambue.

Tembiapo mymbakuéra ikatúva oñemoña óga korapýpe rehegua oipytyvõ ñane retãyguápe oguereko hağua oikotevëva guive, umi ojejukovevahína, ryguasu, ype, pavo, codorniz, guinea, kure, ovecha ha kavara. Ko'áğa rupi avei oñemoña tapiti ha pirakuéra (tilapia ha anguila ríopegua). Ko'áğa jahechakuaáta mba'emba'épa jajapova'erã ñamoñemoña hağua kure ha kavara.

Reikuaápa...

Proyecto Agropecuariope oíke producción mymba ha ka'avo rehegua, umi mymba ojeguereko granjape ha ikatu oñeguenohë chuguikuéra kamby ha ambue mba'e, ha ka'avokuéra katu oñeñotý mandyju, café ha ambue

Kure ñemongakuaa

Kure ñemongakuaa oheja heta mba'e porã umi familia imboriahuvévape noñeikotevëigui heta pirapire térã tecnología oñemongakuaa hağua. Ñane retãme ġuara iporã ojejapo upéva.

Oĩ heta mba'e kurėgui ojejavóva: chorizo, jamón, longaniza, mbusia, panceta ha avei ojepuru ikyrakue.

Ojehechakuaava'erã kure oñemongakuaáramo péicha reĩnte ikatu iso'okue ombohasy ho'úvape guive.

Kurekuéra rendağua

Kure oñemongakuaa hağua ñaikotevë peteĩ tenda, ipotĩ ha ijyvytu porãva, avei ijyvate ha ikã porãva, ikuarahy'ã porãva ha ikatúva y osyry pya'e chugui.

Material ojepuruva ojejapo hağua kure rendağua imbarete porãva'erã. Ojepuruva'erã pyahúva ha pya'e jahupytykuaáva.

Kurekuéra rembi'urã

Kurekuéra oikotevë y, vitamina, mineral ha proteína, ha'e rupi mymba omnívoros, ho'ukuaa heta mba'e, verdura, yva, kumanda, mandi'o jety ha balanceado, afrecho ha ambue. Ko'ã tembi'ukuéra oĩva'erã kurekuéra ikatu hağuaicha okaru okarusevovéntema ha hi'yřã katu oguerekova'erã hikuái mombyrymi hembí'úgui ha ikarapemie.

Ipotĩ ha hesãi hağua

Ani hağua hasy ko'ã mymba ojejavova'erã ko'ã mba'e:

- Oñevacunava'erã kurekuéra cóleragui.
- Oñemopotĩ ha oñemokã porãva'erã umi kure renda.
- Oñembyaty porãva'erã kure rekaka ha ojequeraha compostpe.
- Oĩramo hasýva ñamoha'eño ambuekuéragui.

Reikuaápa...

Ojejapo porãramo kure rendağua ipotĩ porãta ha ndahasymo'ãi avei hikuái.

Chemandu'a:

Compost ojejapo vyvرارogue ha tekakágui.

Kavara ñemongakuaa

Kavara ningo mymba ñanepytyvõva. Ichugui ñaguenohêkuaa kamby, so' o ha ipirégui jajapo opa mba'e: sapatu, cartera, billetera ha cinto.

Kavara rendağua

Galpon: jajapo hağua galpón kavara rendağua jajesarekova'erã ara hakúre, kavarakuéra oĩva'erã ndahakuetereirihápe, upévare ikatu oñemoĩ vyramáta ykére rupi, ikatu hağuaicha omo'ã chupekuéra kuarahy akúgui.

Ara ro'y jave ikatu oñemoĩ chupekuéra cortina plástico, carpa térã arpilleraguiguáva omo'ã hağua chupekuéra vyty ha amandayvígui.

Kavara rembi'u rendağua ha ygua

Umíva oĩva'erã galponguýpe ikatu hağuaicha kavarakuéra okaru ha hoy'u. Ko'áva ikatu ojejapo cajón vyvragui okaru hağuaicha peteĩteĩ ipype kavara téra ikatu avei ojeipuru barandilla ikatu hağuaicha kavarakuéra omoĩnge iñakã ha ijajúra okaru hağua.

Hi'yguakuéra noikotevêi barandilla kavara rembi'u ryrúicha. Kóva ikatu ojejapo tambor, balde ha ruedagui avei.

Kora

Iporã jajapo kora galpón ykere ijvyty hağuaicha, áva oguerekova'erã portón. Ko'ápe oikeva'erã kavara oñemopotĩ aja galpón. Upépe avei hikúai ikatu uguata ha opopo porã.

Pe galpón ha kora ryepýpe oĩva'erã avei ambue kora'i ikatu hağuaicha umi kavara ra'y oike upépe oñeñangareko porãve hağua hesekuéra ani umi kavarakuéra opyrũ hesekuéra.

Ñañepyrũ hağua ñamongakuaa kavara ñaikotevê macho ha kuñare, upéi ñambohetave jahávo mbohapy kavara kuñare ha peteĩ macho rehe avei. Péicha mymbakuéra ikatúma ome'ẽ kamby ha avei hembykuaahína ha hembyrégui ikatúma avei ojejapo kesu.

Reikuaápa...

Kavara ñemongakuaahápe ñamopotĩva'erã okaru ha hoy'uha, avei, opa ára ñamopotĩva'erã henda ha ñambopyahuva'erã hi'y.

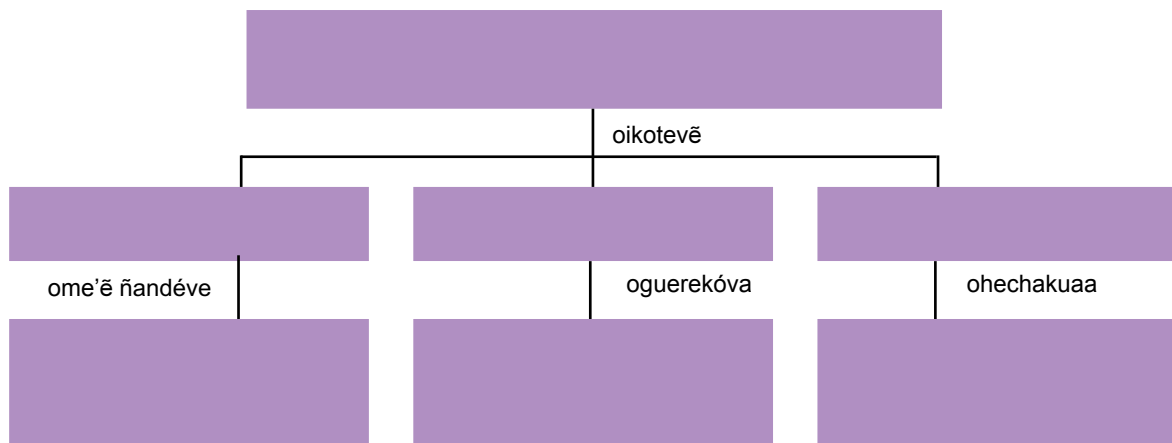
3. Ahecha ta'anga ha upe rire ambohovái porandukuéra.

- Mba'e ikatu ja'e ta'anga jahechávare.
- Mba'éicha ikatu ñamongaru kavara.
- Mba'éicha ojejapo kóra. Mba'ére.
- Iporãpa umi hi'upy ome'ëva mymbakuéra. Mba'ére.

4. Amyanyhẽ ko esquema umi mba'e jajesarekova'erãvare kure ñemongakuaápe.

5. Amombe'u mba'épepa ojojogua ha mba'épepa ojoavy kure ha kavara ñemongakuaa

Mymba	Ojoavy	Ojojogua
Kure		
Kavara		

7. Jahai peteĩ informe ja'e hağua pype mba'eichaitépa kure ha kavara ñemongakuaa.

8. Jahai inandihápe umi mba'éichapa oñemongakuaava'erã kure ha kavara rehegua.

.....

.....

.....

.....

Mymbakuéra ikatúva oñemoña óga korapýpe

1. Ajesareko ko letrero rehe ha ajapo ojejeruréva chéve.

AVENDE

- KESU KAVARA
KAMBYGUIGUÁVA
- RYGUASU KASÉRO
- RYGUASU RUPÍ'A
KASÉRO
- KAVARA KAMBY

2. Ambohovái letrero amoñe'ẽ rire.

- Ejoguávapa ko'ã mba'e. Emombe'umína mba'etépa umi ejoguáva.
- Mba'épa umi tembi'u ojejapóva ryguasu rupi'a ha kambýgui. Emombe'umína.

Aikuaa hağua

Mba'épepa ñanepytyvota

Ryguasu ñamoñemoñáramo ñande rogapýpe ningo ikatúta jaguereko ryguasy rupi'a avei ikatúta jahepyme'ẽ ryguasu ha hupi'a avei. Péicha ñamoñemoñáramo ryguasu ñañoptyvõ mbaretéta ñande rogaygua ndive.

Ñamongakuaa porã hağua ryguasu tekotevẽ jaikuaa:

• Mba'épa ho'uva'erã ryguasu

Ryguasu ra'y, oguereko rupi 3 meses ho'uva'erã sevo'i, avati tupi ku'i, arroz, kap'iipe, mymba chu'i, tembi'u rembyre ha mba'e.

Tuicha rire, oguereko rupi 5 meses jaiopotáramo ombo'a ñande ryguasu ñame'ëva'erã chupekuéra ára ha ára proteína ojejuhúva avati, arroz, avena, cebadape ha mba'e ñamosarambitáva vyvreye ikatu hağuaicha opikoteakuévo ho'u avei hikuái yvy, ryguasu rupi'a pire ha yry ra'ỹi ome'ëva chupekuéra mineral oikotevëva ombo'a porã hağua.

Ryguasukuéra ningo oke yvate, upevarã tekotevẽ ñamoñeno yvyra puku yvate gallinerope, ikatu hağuaicha ojupi upépe hikuái.

Ombo'a térã ñamoñeno hağua katu ñamoĩva'erã chupekuéra peteĩ mba'yru cartón térã maderaguiguáva oguerekóva ipype kapi'ipe piru, viruta ha diariokue oipy-téva humedad ha ombyakútava hupa. Ko diariokue ñamoambueva'erã py'ỹiete.

Mba'éichapa jaguerekova'erã gallinero

Ky'a ningo ndoguerúi mba'e porã, nañamopotĩri-ramo gallinero ikatu oĩ upépe ryguasu ky ojeikuaáva avei mymýipe, anguja, tahýi ha mba'e. Upéicha avei oñemopotĩva'erã ygua ha mba'yru okaruha.

Oĩramo ryguasu hasýva jaipe'ava'erã umiva atýgui, anítei ombohasy ambue ryguasúpe ha ñaconsulta peteĩ veterinariope anitei hasypa ñande ryguasukuéra.

Mba'éichapa ñañangarekova'erã ryguasu ra'y rehe

Jajoguávo ryguasu ra'y ñamoĩva'erã peteĩ caja cartón térã maderaguiguáva tuicháva oĩ porã hağuaicha hikuái. Pe mba'yru oñembokuava'erã ikatu hağuaicha oguenohẽ iñakã hoy'u térã okaru hağua.

Ryguasu ra'y ningo 2 semana peve oikotevẽiti oĩ oñembyaku hağuame, oĩrõguáicha ryguasu kuru guýpe, upévore ñamoĩva'erã chupekuéra foco guýpe. Avei hesakã porã rupi chupekuéra oimo'ã aramemeha ha okarumemetante hikuái, péicha okakuaa pya'eve ryguasu ra'y.

Tuichavévo, oguereko rupi hikuái 3 térã 5 semanas ikatúma ñaguenohẽ mbayrúgui ha ñamoĩ gallinerope anitei hasy, okañy térã ho'u chupe jagua, mbarakaja taguato térã mykurẽ.

Reikuaápa...

Ñamongarukévo ryguasukuéra ñame'eva'erã avei chupekuéra:

- Proteína, okakuaa ha ombo'a porã hağua.
- Grasa ha hidrato de carbono, imbarete hağua.
- Vitamina ha mineral, ani hağua hasy.

3. Ahai mba'e mba'épa aikuaava'erã amoñemoña hağua ryguasu ombo'áva rehegua. Upevarã amombe'u:

- Mba'épa ho'uva'erã.
- Mba'eichava'erãpa gallinero.
- Mba'éichapa ñañangarekova'erã hesekuéra.

4. Jajapo peteĩ proyecto ñamoñemoña hağua peteĩ mymba ñande róga korapýpe oíva ñande rogakorapýpe.

Proyecto jajapo hağua:

- Ñamboherava'erã: jaiporukuaa peteĩ tema ñamba'apótava, mymba réra ñamoñemoñátava ha moõpa jajapóta.
- Ñamombe'u mba'érepa jajapo upe tema térã mba'érepa ñamoñemoñata upe mymba, mba'éichapa jajapóta ha mba'e.
- Mba'épa ojuhupytyse proyecto rupive.
- Mba'emba'épa ojejapóta oñemoña hağua mymba.
- Mavamávape oipytyvõta proyecto jejapo.
- Mba'emba'épa oñeikotevẽ, mavamávare ha mboy virúpa oñeikotevẽta.
- Araka'etépa ojejapóta peteĩteĩ umi tembiapo proyecto pegua.
- Jahechakuaa umi mba'e ndajajapóitiriva, mba'épa jajapo porãvéva'erã, mba'épepa ñandekatupyryma, jahupytymapa umi mba'e jaipotáva proyecto rupive ha mba'éichapa ha mba'e.

Reikuaápa...

Ndajaheja areva'erã
ryguasu rupápe hupí'a
anítei ryguasu ho'u
hupí'a, ho'u jagua térã
iguéro.

5. Ñamombe'u exposición oral rupive umi técnica jaiporúva'erã ñamoñemoña hağua mymba ñamongakuaaséva.

6. Jaha peteĩ granja oĩva ñane comunidadpe, jahechakuaa umi mymba oñemongakuaáva upépe: ryguasu, ype, guinea, pavo, ñandu guasu, kure, kavara, tapiti ha mba'e. Upéi, jahai mymba rehegua jahechakuévo:

- Mba'épepa ñanepytyvõta iñemongakuaa.
- Mba'épa ho'uva'erã.
- Moõpa oikova'erã.
- Mba'éichapa jaguerekóva'erã henda, taha'e: chikéro, gallinero ha mba'e.
- Mba'éichapa ñañangarekova'erã hese michĩ guive.

7. Amombe'u che irũnguérape ahaiva'ekue mymba rehegua ahecháva granja ahahaguépe.

Mbo'epy aty III

Técnica ha tecnología Informática rehegua

Mba'épa ojuhupytyse

- Amombe'ukuaa mba'emba'épa ikatu ojejapo procesador de texto rupi.
- Aipuru procesador de texto ahai haña.
- Aimprimi ojehaiva'ekue procesador de texto rupive.

Mba'emba'épa ikatu ojejapo procesador de texto rupi

1. Ama'ẽ ta'angáre.

2. Ambohovái porandukuéra.

- Mba'e ojapo umi ta'angapegua.
- Reipurúmapa computadora. Mba'erãpa.

Aikuaa hağua

Procesador de texto

Procesador de texto niko software programa ha aplicación rehegua ikatúva jaipuru jahai hağua opáichagua mba'e ñaikotevêva guivehína, umíva apytépe oĩ: nota, memorándum, currículo, novela, poema térã hetave mba'e. Ko'ã programakuéra rupive ikatu computadorape, ñamyatyro, ñaformatea, jaedita ha ñaimprimi jajapova'ekue. 1990 ary guive oñemyatyro ha oñembopyahu umi procesador de textokuéra, upéicha rupi ko'áğa oguerékoma ortografía myatyroha, ñe'ëryru electrónicova, mezcla de correo ha hetáichagua fuente. Upe riréma ko programa rupive ikatúma avei oñemoĩ ta'anga térã ñe'ë ojeipotahaitépe.

Ko procesador de texto ojekuaa programa de tratamiento de textoramo avei, ikatu ña-myatyro ha ñamoambue umi mba'e jajapomava'ekue jahai jey 'ÿre. Ikatu avei jague-rahauka umíva fax rupive térã kuantiañe'ë térã marandu correo electrónicoramo jaipuru'ÿre kuantia.

Ko'áva ikatu ñamohenda porã jaipuruhápe opaichagua tai tuicháva, michĩva ha ambue mba'e oĩva ojejapo hağua umi mba'e.

Mba'emba'épa ikatu jajapo procesador de texto rupi

- **Jajapo hağua documento:** kóva rupi ikatu ja'abri peteĩ programa (Word, Open Office Writer ha ambue) ha jahai jahaiséva guive, ha upe rire ñañongatu.
- **Jeedita hağua texto:** ikatu ja'abri pe documento jajapova'ekue, ñamyatyro térã ñamoambue, upeva'erã oĩ umi carácter control rehegua ñanepytyvöva ikatu hağua jahaiguy, jahai negritape, ñamohenda haipyvo, ñamoambue taikuéra ha ambue mba'e.
- **Ñaimprimi textokuéra:** ikatu ñamoĩ margen tuichakue, ña'alinea ñe'ënguéra, ñambopapypaguekuéra ha ñamomichĩ térã ñamotuichave taikuéra.

Reikuaápa...

Umi ícono oĩva barra herramienta reheguápe rupi ikatu ñamyatyro ha jajapo hetave mba'e umi jahaiva'ekuépe.

Reikuaapa...

Oĩ avei procesador ikatúvape jajapo hetave mba'e ha iporãvéva, umívape ikatu ojejapo periódico, revista ha ambue mba'e, oñembohéra avei, programa edición electrónica rehegua. Umi ojeipuruvéva imprenta, editorial ha arte gráficape: FrameMarker, PageMaker, Illustrator y QuarkXPress.

• **Ambue mba'e ikatúva jajapo:** procesador de texto rupive, avei ikatu ñamoĩ ta'angakuéra, gráfico ha forma, ha ikatu jaipuru ñe'ëryru, gramática ha ortografía rehegua.

Umi procesador de texto ojekuaavevahína niko Note Pad, Word Pad ha Word Microsoft rehegua. Avei oĩ, Open Office, Word Perfect, K Word ha ambuéva.

3. Ambohovái porandu.

a) Mba'épa he'ise procesador de texto.

ã) Mba'emba'épa ikatu jajapo procesador de texto rupi.

ch) Ñanepytyvõpa añetehápe procesador de texto. Mba'ére.

4. Ahai mba'emba'épepa ñanepytyvõkuaa procesador de texto mbo'ehaópe.

5. Jajapo cartel oguerekóva marandu procesador de texto rehegua.

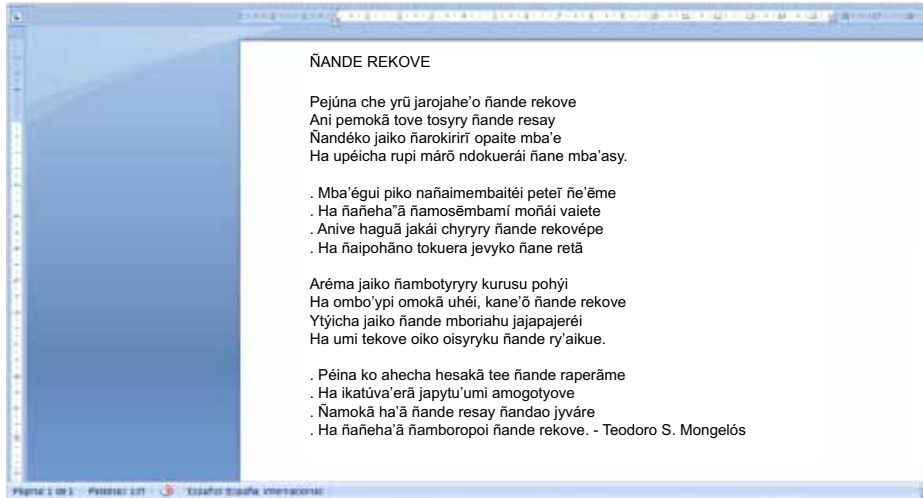
6. Ñamombe'u ñande rogayguápe jaikuaa pyahúva procesador de texto rehe.

Herramienta jajapo hağua documento procesador de téxtope

1. Ajesareko ta'anga rehe.

2. Ambohovái porandukuéra.

- Mba'épa ahecha ta'angápe.
- Mba'e programapepa ikatu jajapo jahecháva ta'angápe.
- Mba'emba'épa ojejapokuaa procesador de téxtope.

Jaikuaave

Procesador de textokuéra: Microsoft Word Versión 2003 ha Open Office Writer Versión 3.2

Procesador apytépe jaiपुरuvéva oĩ: Word ha Open Office Writer. Pe procesador de texto Microsoft empresapegua ojeपुरuveháina Word. Ko programa ojavova'ekue Bravo 1970 arýpe.

Procesador de texto suite Open Office Writer rehegua peteĩ herramienta ojavóva opaichagua documento texto rehegua. Ko programa oñepyry 1994 arýpe suite StarOficce compañía StartDivisionpegua, 1999 arýpe ojogua pe empresa Sun Microsystem oguenohéva versión tenondeguáva OpenOffice.org rehegua, jasya 2000 arýpe.

Ojejapo hağua peteĩ texto oĩ heta mba'e ojejapova'eráva katuete, upévare ojehechaukáta ha oñeñe'ëta umi procesador de texto ojeपुरuvéva ko'áğa rupi:

Ñamoñepyrũ ha ñasẽ hağua Wordgui

- Ñañepyrũ: jajapo clic pe botón he'ihápe Inicio Windows reheguápe, avei, he'ihápe Todos los programas ha upe rire Microsoft Wordpe.
- Ñasẽ hağua: Microsoft Wordpe jajapo clic he'ihápe Salir (menú Archivopeguápe).

Ñamoñepyrũ ha ñasẽ hağua Open Office Writer:

- Ñañepyrũ: jajapo clic pe botón he'ihápe Inicio Windows reheguápe, avei, he'ihápe Todos los programa ha upe rire Microsoft Office Writerpe.
- Ñasẽ hağua: Open Office Writerpe jajapo clic he'ihápe Terminar (del menú Archivopeguápe).

Ko'ãvahína umi menú ojepuruvéva ventana Word ha Open Office Writer rehegua

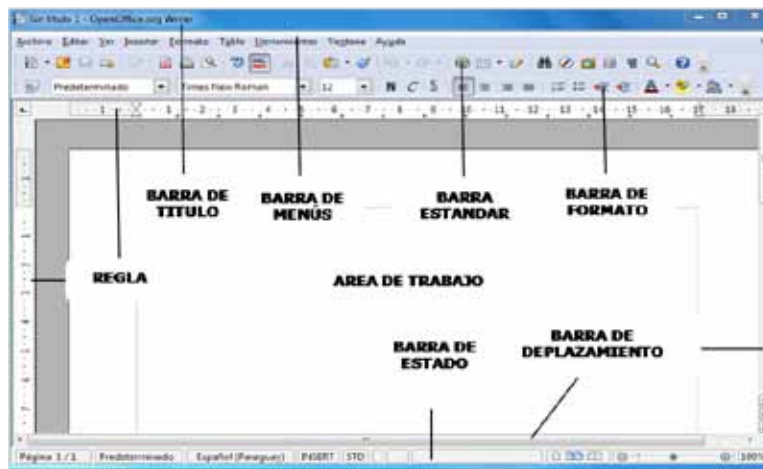
- Barra título rehegua: oguereko téra pe aplicación ha documento ojepurúva rehegua.
- Barra menú rehegua: oguereko opáichagua comando programa rehegua.
- Barra herramienta rehegua: omoingue umi comando ha función ojepuruvéva opaichagua barra definidape. Umíva ha'e estándar, formato, dibujo ha ambue.
- Barras desplazamiento rehegua: kóva rupi ikatu upe ojepapóvape ojepupi, ojeguejy ha ojehe iyyke gotyo.
- Reglas: oĩ mokõi ha ojepuru ojehecha hağua márgen, sangría ha tabulador.
- Barra estado rehegua: ohechauka umi marandu upe tembiapo ojejaóva rehegua.
- Área trabajo rehegua: tenda ikatuhápe jahai, oĩhápe cursor.

Reikuaápa...

Peteĩ barra michĩmíva oparpadeáva ha ohechauka moõpa ikatu oñemohenda peteĩ mba'e, héra Cursor. Ndaha'etí puntera ratónpegua.

Word ventana principal elementokuéra:

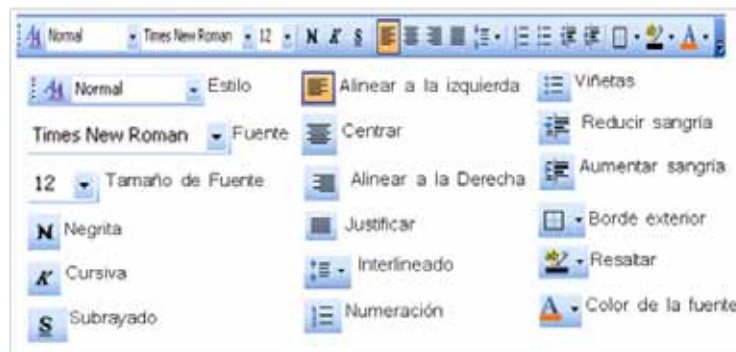
Writer ventana principal elementokuéra:

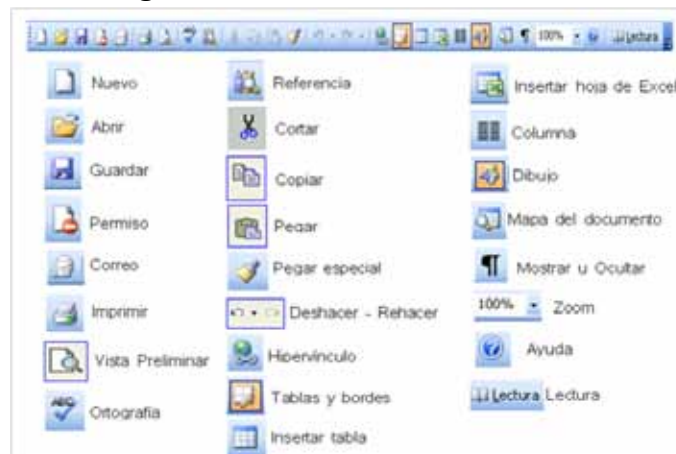
Barra herramienta rehegua:

Microsoft Word

- Barra estándar

- Barra de Formato rehegua

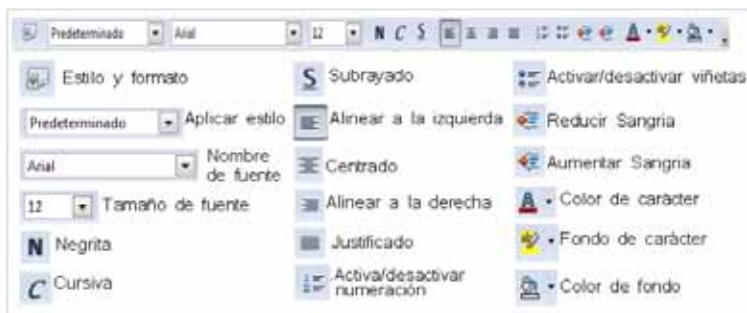

Open Office Writer

- Barra estándar

- Barra formato rehegua

Jajapo hağua texto Word ha Open Office Writerpe

1. Mba'éicha jajapo documento: Ñamoñepyrú jave Word ha Writer ojeabrimavoi peteĩ documento. Jaipotáramo ambue documento pyahu ñamba'apo jave peteĩmemavoi, péicha jajapokuaa:

- **Microsoft Wordpe:**

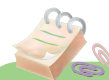
- Clic menú Archivope.
- Clic comando Nuevope ha upéi Documento de téxtope.
- Avei, ikatu jajapo Clic pe ícono barra estándar reheguápe.

- **Open Office Writerpe:**

- Clic menú Archivope.
- Clic comando Nuevope.
- Avei, ikatu jajapo Clic pe ícono barra estándar reheguápe.

2. Jahai texto: Jajapo hağua teksto peteĩ documento Word térã Writerpe jahaintemava'erã. Ñağuahévo pe línea pahá-pe natekotevẽi, jajopy tecla enter rehegua, pe procesador de textontema omboguejy ambue líneape. Jajapóta jave haipyvo pyahu javente jajopyva'erã pe tecla enter

3. Ñañongatu hağua documentokuéra: ñañongatu hağua peteĩ documento Word térã Writerpe jaguereko heta opción, peteĩva ha'e jajopýramo tecla Control ha tai G, oñondivete.

Reikuaápa...

Ojejapo jave tembiapo noñe-ñongatúiramo pe Disco duro térã peteĩ Penpe, umi oje-japóva guive ikatu okañymba opáramo electricidad térã oñembyaíramo pe sistema. Upévare oñeñongatuva'erã ojejapóva

Wordpe ikatu jajapo péicha:

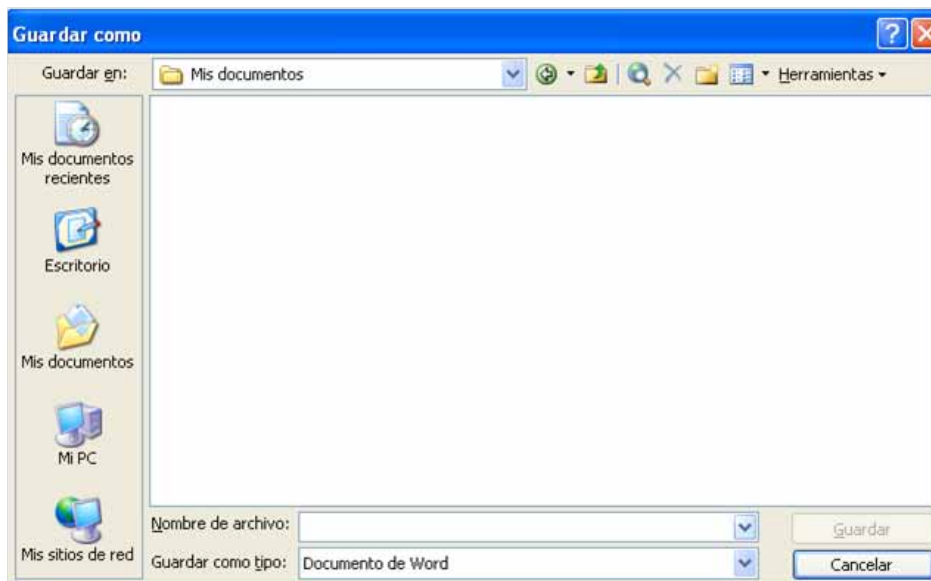
- Clic menú Archivope.
- Clic comando Guardarpe.
- Avei, ikatu jajapo Clic pe ícono barra estándar reheguápe

Ñañongatu ypýtaramo peteĩ documento oséta peteĩ ventana ojehechaukáva rehegua, upévape ñamboherava'erã pe documento ha ñamoĩmava'erã moõpa ñamohendáta ha upe rire ikatúma ñañongatu, jajapo clic he'ihápe guardar.

Writerpe katu péicha:

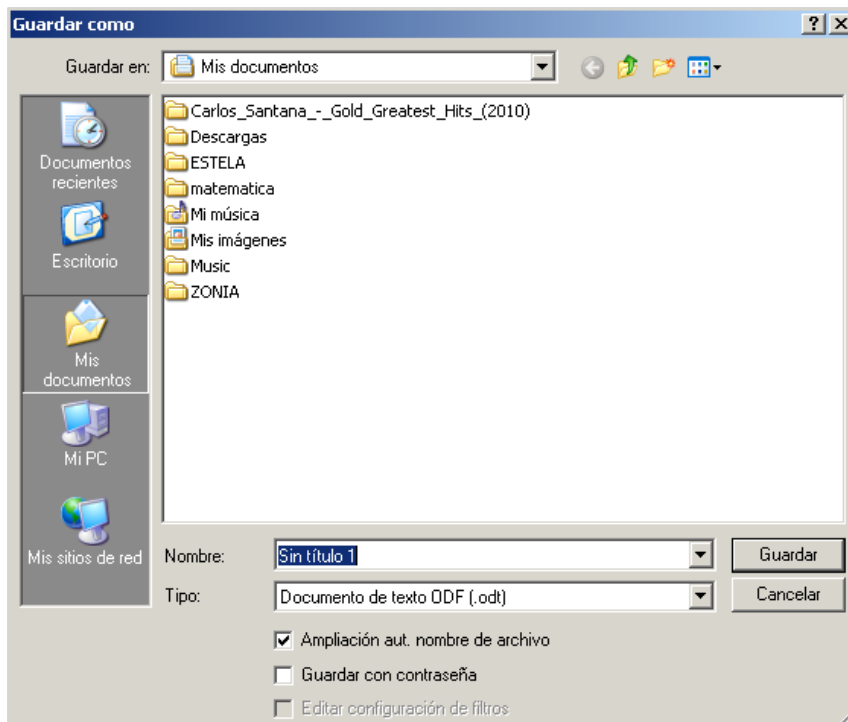
- Clic menú Archivope.
- Clic comando Guardarpe.
- Avei, ikatu jajapo Clic ícono barra estándar reheguápe.

Wordpeguáicha, ñañongatu ypytaramo peteĩ documento Writerpe osëta peteĩ ventana ojehechaukáva rehegua, upévape ñamboherava'erã pe documento ha ñamoĩmava'erã moõpa ñamohendáta ha upe rire ikatúma ñañongatu, jajapo clic he'ihápe guardar.

Ikatu avei ñañongatu peteĩ documento ha upéva avei ñañongatu jey ñamoambue rire, péicha jajapova'erã:

Jaguerekóramo documento ojabrihápe jajapo clic menú Archivope, upe rire comando Guardar comope. Upéicha jaguerekóta jajapo ypyva'ekue oñemoambue'ỹre ha ñamoambueva'ekue.

4. Mba'éicha ikatu jaabri documento: oĩ heta mba'e ikatúva jajapo jaabri hağua peteĩ documento; jahekanteva'erã pe documento explorador Windows reheguápe térã jaha pe carpeta oĩháme ñane documento ha clic hi'ári. Upépe ajaabri pe procesador de texto raëve ha upe rire pe documento. Avei, ikatu jaguerekóramo procesador de texto ojaabri pyre (Word), jajapo ko'ã mba'e:

- Clic menú Archivepe.
- Clic comando Abrirpe.
- Avei, ikatu jajapo clic ícono barra estándar reheguápe.

Writerpe katu, jajapo péicha:

- Clic menú Archivepe.
- Clic comando Abrirpe.
- Avei, ikatu jajapo clic ícono barra estándar reheguápe.

Ojehecha hağua jehaipyre

Ñamoambue hağua jehaipyre avei umi documento ojehecha porãve hağua avei opyta porã hağua ikatu jaipuru umi mba'e oĩva formatope.

Ikatu ñamoambue mbohapy hendáicha peteĩ jehaipyre oĩva documentope; peteĩha ikatu jaipovaro jehaipyre ñamoambueséva ha jajopy upe herramienta jaipurúséva há oĩva formatope.

Ambue hendáicha niko jaipuru oñondive tecla, techapyrã: Ctrl + k jaguereko hağua tai cursiva, ambuekuéra apytépe, péva ipya'eve. Ha ipahaitépe, jaipurukuaa pe menú formatopegua.

Mba'éichapa ikatu ñaselecciona jehaipyre ojehechakuaave hağua

Jahaíramo (Word terã Writerpe) ha jahechaukaseve peteĩ jehaipyre pehẽngue, tekotevẽ jaiporavoraẽ upe pehẽngue ha, upéi jahechakuaa ko'ã mba'e:

- Ñaselecciona hağua jehaipyre pehẽngue, ñambosyryry puntero mouse (ratón) rehegua. Térã ñamoĩ pe cursor oñepyrũhápe jehai ha jajopy are tecla Shift ha ñambosyryry omaha peve jehaipyre.
- Ñaselecciona hağua peteĩ ñe'ẽ, jajapo doble clic hi'ári. Ikatu avei ñamohenda pe cursor oñepyrũhápe ñe'ẽ ha jajopy are teclakuéra Shift ha Control, ñambosyryry opaha peve ñe'ẽ.
- Ñaselecciona hağua peteĩ línea, jajapo clic pe margen línea rehegua oĩva asu gotyo ári. Péicha avei ikatu ñamoĩ pe cursor oñepyrũhápe upe línea, jajopy are teclakuéra Shift ha Control, upéi ñambosyryry opaha peve.

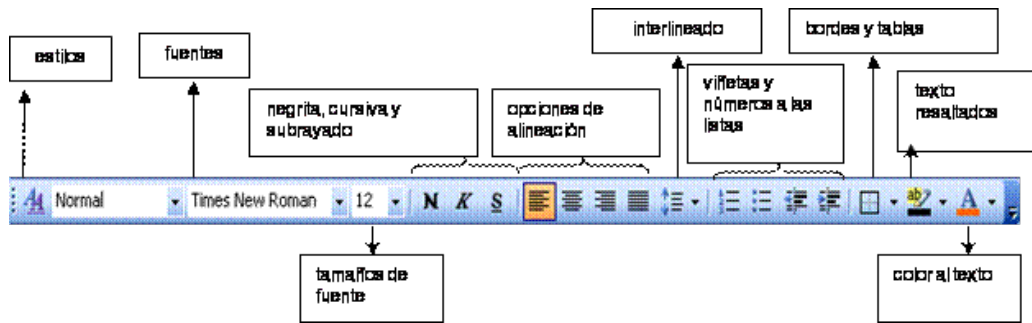
Reikuaápa...

Fuente tipográfica niko opaichagua taikuéra iñambuéva ijestílope (Times New Roman, Comic Sans MSp, Lúcida Handwriting, ha mba'e), Tuichakuépe (8,10,12, ha mba'e;72 punto niko peteĩ pulgada), ha mba'éichapa ikatu ojehechauka (clara, blanca, negrita, cursiva, ha mba'e). Avei oĩ umi fuente guaranimegua, ojepuru hağua heta hendáicha, umíva niko Arial guarani, Times New Roman Guarani ha Courier Guarani.

Barra de Herramienta Formato rehegua niko ñane pytyvõ ko'ã mba'e rupive:

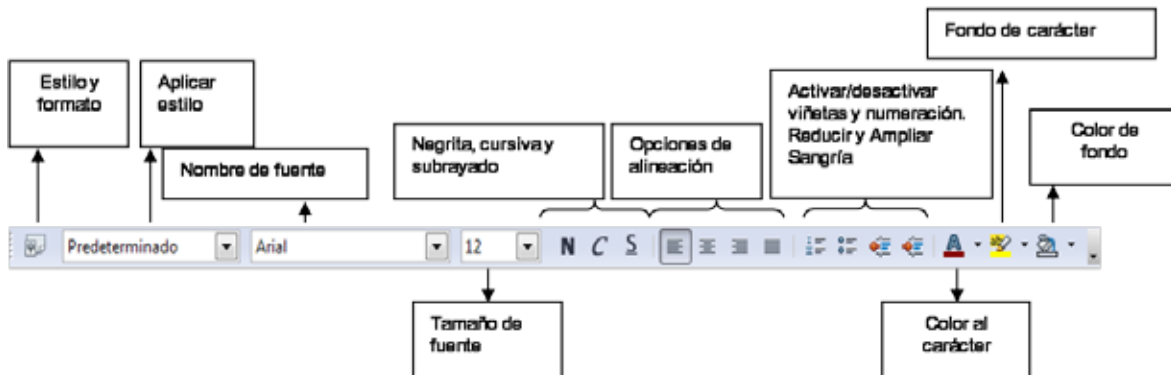
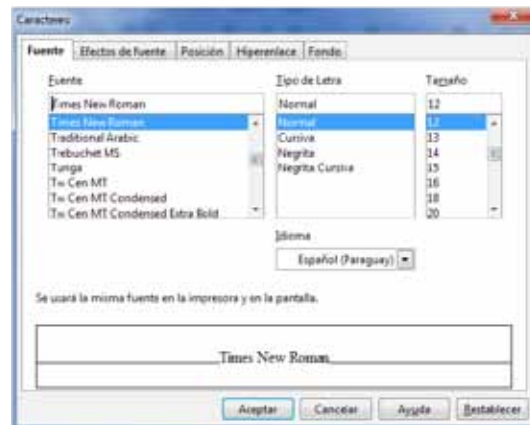
Word: ñamoambue hağua jehaipyre téra ñañepyrũta vove jahai, jajesareko he'ihápe Fuente; upépe jahecháta heta cuadro o'ihápe ko'ã mba'e: tipo, estilo, tamaño, sa'y, jehai-guy, pa'ũ, taikuéra rehe jaipuru hağua, ha ambueichagua efecto animado omoporãtava ñe'ẽ téra haipyvo jahaíva computadórape.

Ikatu avei jaipuru barra de formato jahechaháicha ta'angápe:

Writer: jehaipyre ñamoambue hağua jajopy carácter menú formato. Upépe ojekuaáta heta cuadro, umíva rupi ikatu jaiporavo tipo, estilo, tuichakue ha tai sa'y, ojehaiguy hağua, téra pe pa'ũ o'itava taikuéra apytépe, o'ĩ avei opaichagua efecto animado ikatúva jaipuru ñe'ẽ téra haipyvo opyta porãve hağua.

Ikatu avei jaipuru barra de herramienta formato rehegua ojehechaháicha ta'angápe:

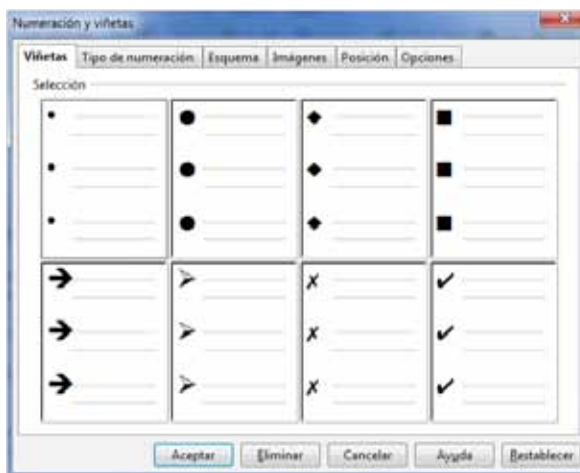

Jahechauka hağua párrafo Word ha Writerpe.

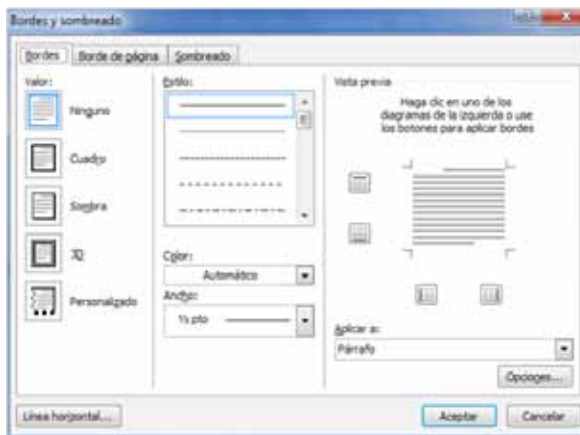
- Opyta porãve hağua peteĩ haipyvo térã jehaipyre jaipurukuaa sangría, upéva niko umi tai ñamomombyry pe márgengui, ikatu avei mokõive yke gotyo ojeheja pa'ũ pe margengui, avei ñamoĩ pa'ũ umi línea apytépe. Ko'ã mba'e jajapo hağua niko jaipuru menú Formato he'ihápe Párrafo.

- Jahai hağua haipyvo oikotevêva papapy térã ñamboysíi ñe'ëkuéra niko umi línea pyahu oguerekova'erã peteĩ marca, techapyrã peteĩ guión, péicha jave natekotevêi oñemoĩ papapy ha umi línea Word ogue-nohẽ ijehegui, upevarã tekotevê jajopy he'ihápe Numeración ha Viñetas menú Formato reheguápe.

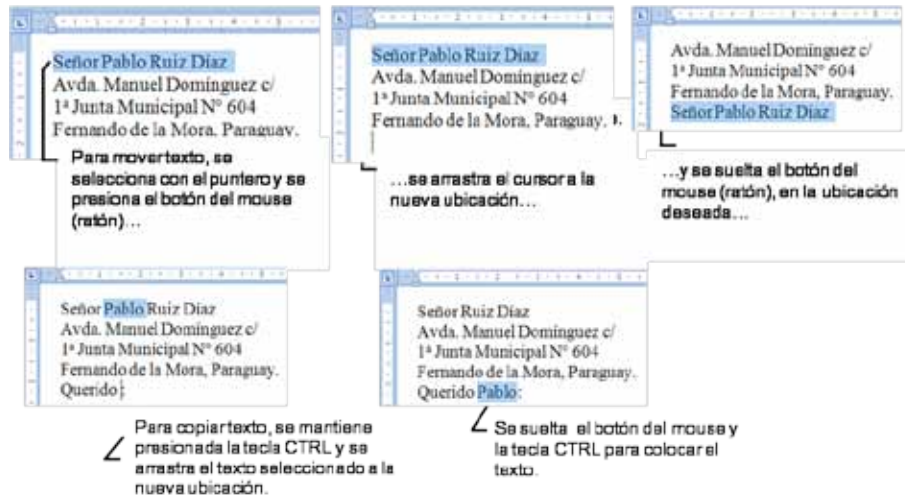

- Jaipotáramo peteĩ haipyvo térã jehaipyre ojehechakuaave, ikatu jaipuru pe opción hérava Bordes y Sombreado oĩva menú Formatope.

Ñamomyí térã jakopia hağua jehai Word ha Writerpe

Ipya'eve niko ñambosyryrámo jehai térã ñe'ẽ ambue hendápe, upéva ojejapo oje-hechaháicha ta'angápe.

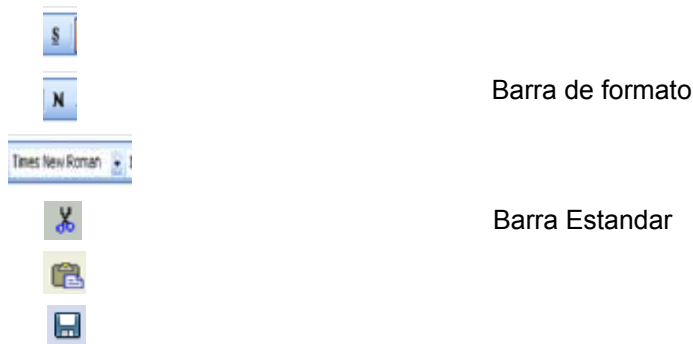

Jajapo hağua ko'ã mba'e oĩ avei ta'anga ñe'ëkuéra ykére, peteĩva ha'e Word rehegua ha ambuéva Writer rehegua, umíva héra comando: Cortar, Copiar ha Pegar. Ñamomyí hağua jehai, jaiporavo he'ihápe Cortar, upéi jagueraha tenda jaipotahápe oĩ ha ipahaitépe jajopy pe botón he'ihápe Pegar.

Péicha jakopia hağua peteĩ jehai jaiporavo he'ihápe Copiar jajapo clic upe he'ihápe copiar pe upei jahechauka tenda ñamoĩtahápe, ha jajapo clic botón he'ihápe Pegar.

3. Ambojoaju ta'anga pe barra de herramienta rehe.

4. Ahai ko cuadro ryepýpe mba'épepa oipytyvõ ta'angakuéra ha ahechauka mba'e programa reheguápa.

			
Mba'erãpa ojepuru:			
Mba'e programa reheguápa:			

5. Jahai, upevarã ñamoñe'ẽ porã ficha tembiapo rehegua jaikuaa hağua mba'épa jajapóta. Jaháta avei mbo'ehakoty laboratorio reheguápe.

Tembiapo 1

- Ñamoñepyrũ procesador de texto.
- Ja'abri documento pyahu.
- Ñañongatu documento pyahu.
- Ñamboty procesador de texto.

Tembiapo 2

- Ñamoñepyrũ procesador de texto.
- Ja'abridocumento ñañongatu va'ekue.
- Jahai documéntope. Ñamohenda porã jehai, ñamoĩ chupe negrita, título, subrayado, ha mba'e.
- Ñañongatu ambue rera reheve.
- Ñamboty procesador de texto.

Jesarekorã: ndajaguerekóiramo laboratorio informática rehegua mbo'ehaópe:

- Jaha ciber oĩva ñande távape jajapo hağua ko'ã mba'e ha ñañongatu hağua avei jehaipyre.

6. Ahai che kuationhaípe umi mba'e ahasava'ekue aipurúvo procesador de texto ha avei amombe'u ahaikuévo mba'éichapa chepytyvõ kuaapy pyahu.

7. Ahai procesador de textope ha upe jehaípe amoĩ momarandu che rogaygua rehegua (mavamávapa, mboýpa roime, moõpa onaseraka'e peteĩteĩ, mboy arýpa oguereko peteĩteĩ) ha upéi añongatu.

Mba'emba'épa jajapova'erã ñaimprimi hağua peteĩ documento procesador de texto rupi

1. Ajesareko ko'ã ta'anga rehe.

Hojitas

Hojitas de oro
que el viento sopló;
corren por el bosque
corren como yo.

HOJITAS

*Hojitas de oro
que el viento sopló;
corren por el bosque
corren como yo.*

2. Ambohovái porandu.

- Mba'épa ahecha ta'angápe.
- Mba'emba'épa ahechakuaa oguerokoha umi jehaipyre ta'angapegua.
- Mba'eichagua herramienta procesador de texto reheguápa ojeipuru ojehai hağua texto peteĩteĩ ta'angápe.

Aikuaa hağua

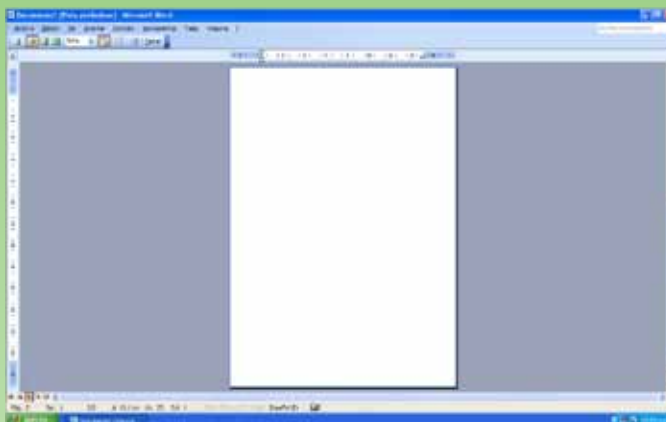
Mba'emba'épa jajapova'erã ñaimprimi hağua jehaipyre

Jehaipyre ñaimprimi hağua niko tekotevẽ jahechakuaa ko'ã mba'e: presentación preliminar, margen, encabezado, pie de página, impresora configuración, haipyvo ñembojoja, ha mba'e.

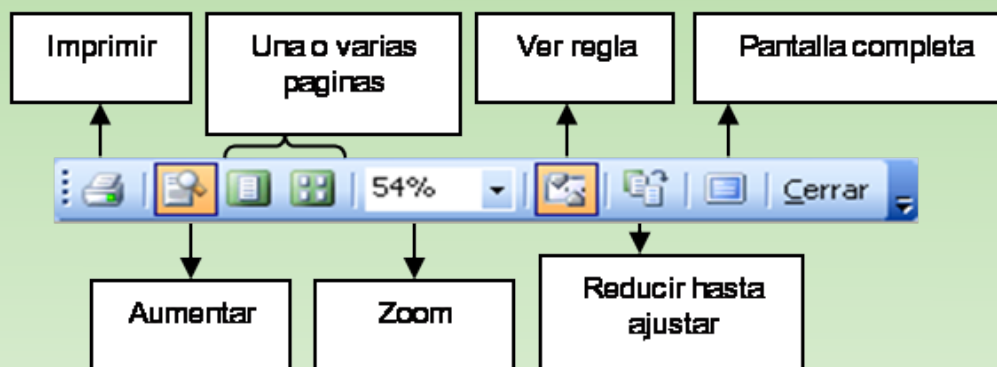
Jahechamína umi fase jaipurútava ñaimprimi hağua peteĩ jehaipyre.

Word: Ñaimprimi mboyve peteĩ jehaipyre térã documento jaipuruva'erã pe opción hérava Presentación preliminar, oĩva menú Archivope. Upéva ohechauka ñandéve mba'eichaitépa opyta pe documento oñaimprimi mboyve ha jahechakuaa pantállape oĩpa jaipotahaichaitépe upe jehaipyre térã documento.

Pe pantalla hérava Presentación preliminar guive ikatu ñamoambue upe jehaipyre ra'anga, avei upe oĩva hyepýpe. Upevarã jaguereko umi botón Aumentar, ñambotuichave hağua ha upekuévo ñamoambue pe documento. Jaguereko avei pe botón he'ihápe Regla ohechaukáva ta'angakuéra, sangría ha tabulación upe documentope, ha upekuévo ikatu ñamoambue térã ñamohenda jaipotaháicha.

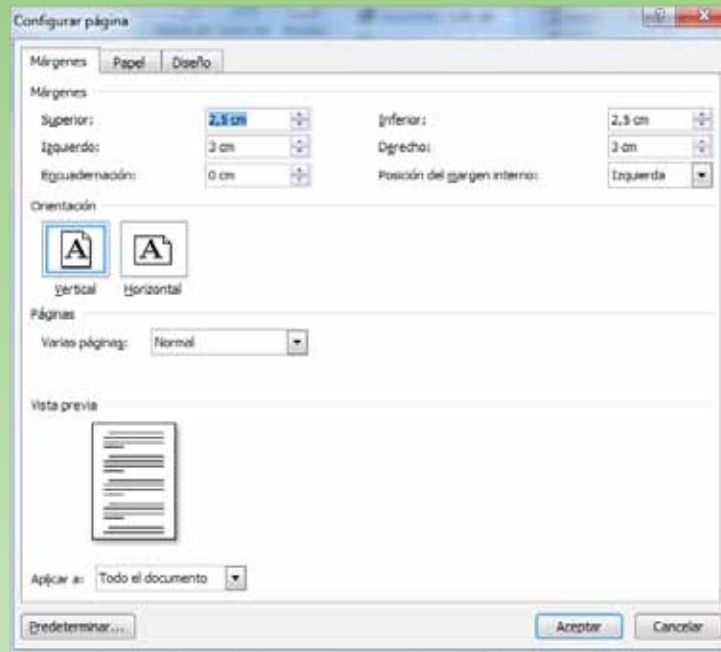

Ta'angápe jahechakuaa umi mba'e presentación preliminar rehegua.

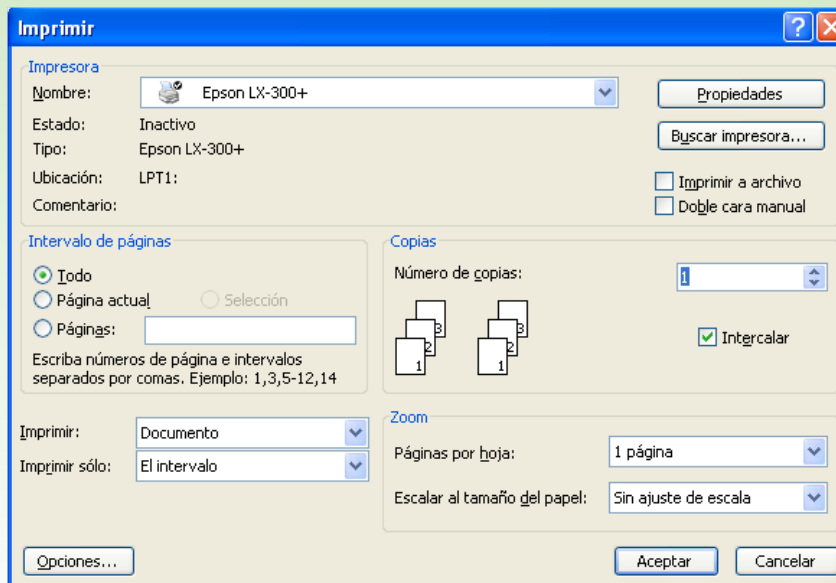
Ñamohenda porã hağua umi margen peteĩ documentopegua, jaguereko opción hérava Configurar pagina oĩva menú Archivope, ohechaukáva ñandéve umi pa'ũ nandi jahejaséva mokõive jehaipyre yke gotyo opyta porãve hağuaicha.

Jahechava'erã avei mba'eichaitétapa pa'ũ opytáva nandi pe kuartia yvate gotyo ha iguy gotyo, avei mba'eichaitétapa pe encabezado ha pie de página. Ko'ã mokõi mba'e michĩveva'erã katuete pe margen inferior ha margen superiórgui. Avei ñamohendakuaa mba'éichatapa kuartia tuichakue, techapyrã: carta, oficio, A4, ha mba'e.

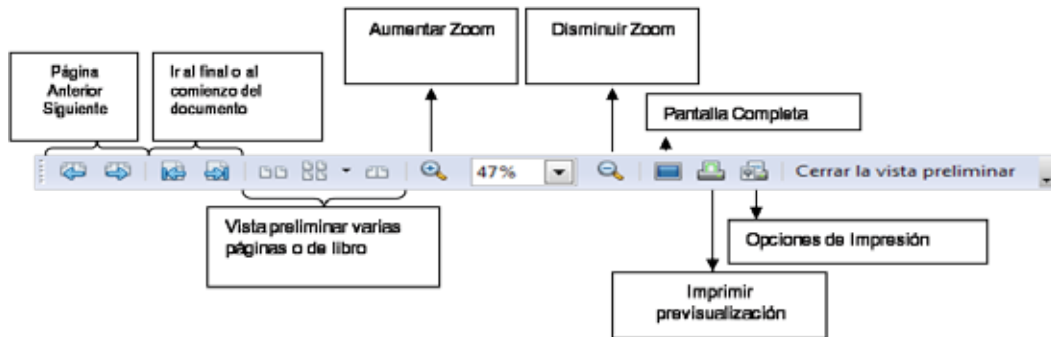

Ñaconfigura hağua impresora

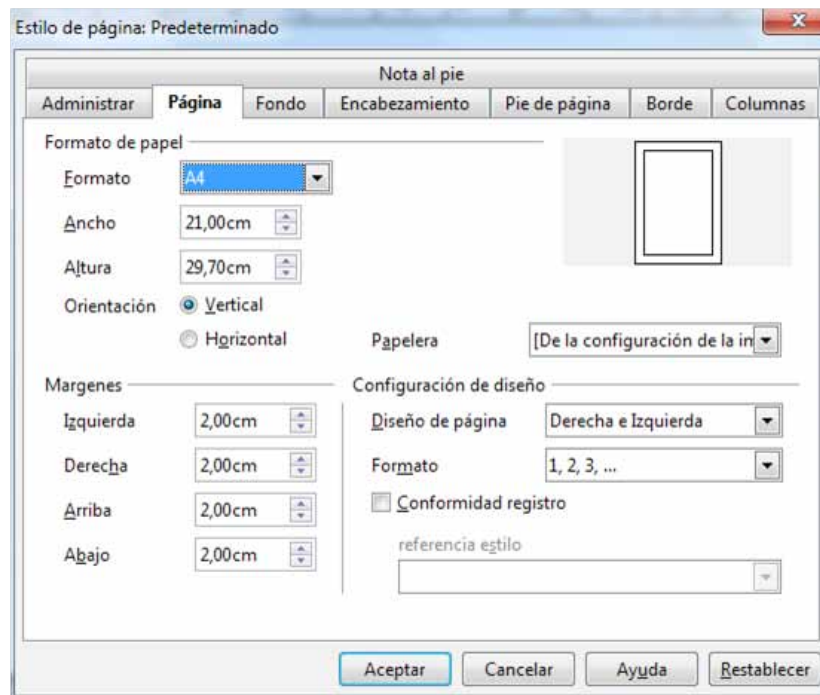
Word: Ñaiprimi hağua jaieke menú Archivo pe ha upépe Cuadro de diálogo Imprimir reheguá-pe jaiporavo hağua impresora ojepurútava réra ha umi página ñaimprimiséva ipapapy rupi.

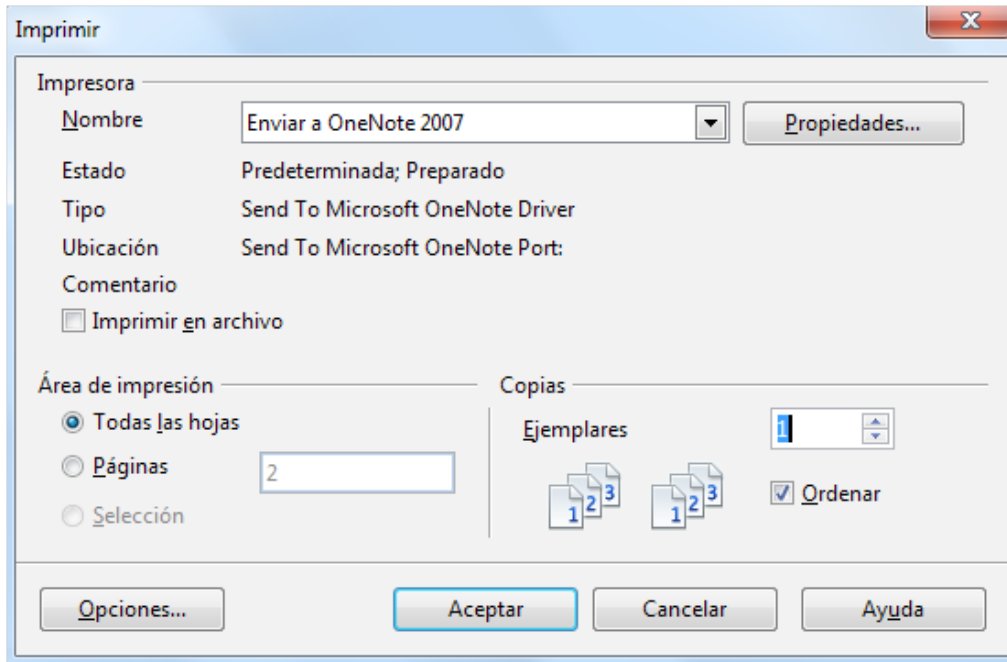
Writer: Pe Wordchaite avei, Writer oguereko opción Vista preliminar, menú Archivo apytépe. Ñame'ẽ clic boton oĩva barra de formato apytépe. Iguýpe jahechakuaa upéva.

Ña configura hağua umi margen, encabezado ha pie de página kuationa tuichakuépe, Ñame'ẽ chupe opción Página menú Formato reheguápe.

Ñaiprimi hağua jaike menú Archivepe cuadro diálogo imprimir rehegua ha jaiporavo impresora ojepurútava réra ha umi página ñaimprimiséva ipapapy rupi.

3. Amombe'u mbykymi mba'éichapa ha mba'emba'épa ajapova'erã aimprimi hağua peteĩ documento Word ha Writerpe.

.....

.....

.....

4. Ñaimprimi peteĩ texto he'ihachaita ñandéve pe ficha ejercicio.

Tembiapo peteĩha

- Jajapo peteĩ texto mokõi página pukukue.
- Ñamohenda texto jahejakuévo margen yvategua 3,5 ha ivýguio 2,5 ha kuatia tuichakue, carta.
- Ñambuichave texto Presentación Preliminar rupive.
- Jaiporavo impresora jaipurútava ha kuatia ñaimprimítava, página 2.
- Ipahaitépe ñaimprimi hağua pe documento jajapo clic botón Aceptar he'ihápe.

Tembiapo mokõiha

- Jaabri archivo ñañongatuhague.
- Jajapo clip ñaimprimi hağua.
- Jaiporavo kuatia ñaimprimítava. Jaipurúta kuatia oficio tuichakue.
- Jaiporavo pe impresora ojeipurútava ñaimprimimbaite hağua.
- Ipahaitépe ñaimprimi hağua pe documento jajapo clic botón Aceptar he'ihápe.

Jajesareko: ndajaguerekóiramo laboratorio informática rehegua mbo'ehaópe.

- Jaha ciberpe oiva ñande tavape jajapo ha ñaimprimi hağua texto.
- Jajapo peteĩ maqueta computadora rehegua ogurekóva Imagen de barra de herramienta ha jajapogua'u ha ñaimprimi texto.

8. Ahai mba'érepa tekotevẽ jaikuaa mba'emba'épa jajapova'erã ñaimprimi hağua peteĩ documento.

9. Ajapo peteĩ documento procesador de texto rupive, ñame'ẽ chupe formato ha ikatútaramo ñaimprimi.

Mbo'epy aty I rehe ohóva Anexo

Jahechauka tembiapo manual

ESTRELLAS DE BELÉN:

Mba'epa ñaikotevë:

- 4 botella plástico descartable tuicháva.
- Esmalte morotĩ.
- Ñembojaha.
- Escarcha overáva tera morotĩva.
- 20 cm cinta 'yro lana jateheha morotĩva.

Mba'éicha jajapóta: pe mokõi botella iñapesyihápe ñamarka ryguasu raguépe ojei'ỹ ha ğuáicha umi rayo mbyja oguerekóva 5 púntava, ñañeha'ã ñaikytĩ jaheja okápe imarca, upe rire ñaikytĩ umi mokõivéva botella pe ijere itriangular ndojekuaaiva'erã ojekythyague, upéi ñambosa'y ha ñamokã ha ñañohë hese mba'evera, ipahaitëpe ñamoĩ hese peteĩ cinta morotĩ 20 cm. 'yro lana de tejer ha ñamosãingo.

Fuente:http://www.ciudadsaludable.org/pdf/Manual_de_Manualidades_Reciclaje_Ciudad%20Saludable.pdf

PORTA LAPICERO TRIO:**Mba'épa ñaikotevẽ:**

- Mbohapy cono papel higiénico rehegua.
- Papel de regalo isa'yva
- mbojaha
- Cartón 15x15cm

Mba'échapa jajapóta:

Ñambyape cono papel higiénico rehegua kuation isa'yvape, pe ipyenda jaforra avei oguerekova'era forma circular 'y'ro cuadrangular, pevare ñamboja umi cono ojava ojuehe mbohapy ilado rehe.

Fuente:http://www.ciudadsaludable.org/pdf/Manual_de_Manualidades_Reciclaje_Ciudad%20Saludable.pdf

Mbo'epy aty II rehe ohóva Anexo

¡Ñañembosarái!

Jaiporavo vyramáta ñande távape heñóiva ha ñamombe'u mba'eichaitépa umíva, jahaíta kuatia'atã rehe umi mba'e ha ñamoĩta vyramáta asu ha akuatúa gotyo.

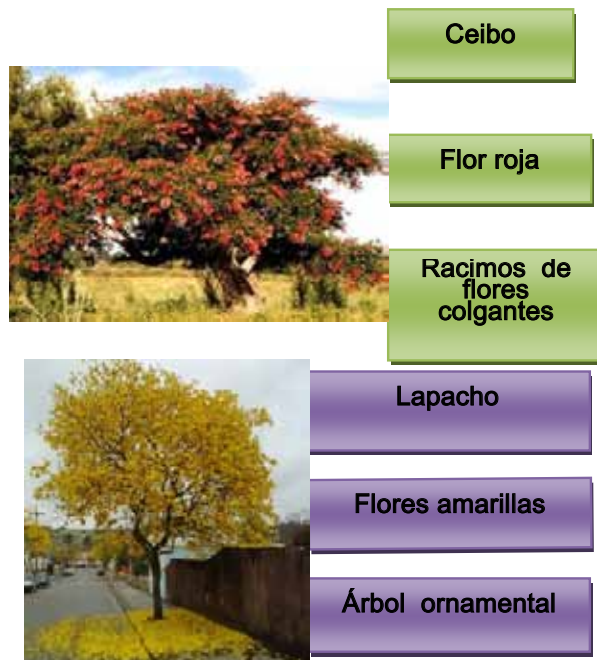
Peicha ñañepyrũ ñembosarái:

Mba'e ñaikotevêtava:

- Kuatia'atã opaichagua vyra ra'anga rehe.
- 3 térã 4 kuatia'atã oguerékóva mba'eichaitépa umi vyramáta jaiporavova'ekue.

Jajapóta péicha:

- Jajapo aty 3 térã 4 irũ ndive.
- Jaiporavo vyramáta ra'ãnga 3 kutia'atã he'ihápe ñandéve mba'eichaitépa umi vyramáta jaiporavova'ekue ha ñamoĩ ijykére kuatia'atã.
- Pe ñembosarái opa aty omoimbávove umi mbohapy mba'e omombe'úva mba'eichaitépa umi vyramáta jaiporavova'ekue.
- Oĩ porãva guive ovale 1 punto, ojapo hetavéva ogana.

Bibliografía

- ABELLA, G. y OTROS. *Educación Ambiental*. Editorial Intercontinental.
- DIARIO ABC (2006). *Revista Estudiantil*. 24 de noviembre. Asunción. Paraguay.
- DIARIO ÚLTIMA HORA (1996). *Página Escolar*. 18 de setiembre. Asunción. Paraguay.
- FERNÁNDEZ, E y OTROS (1997). *Tecnología 8*. Buenos Aires: Santillana S.A.
- FERNÁNDEZ, J. (1976). *Pretecnología*. 6° E.G.B. Madrid: Didascalía.
- ITAIPU BINACIONAL. (2006). *Manual de Educación Ambiental*. Asunción: Talleres Gráficos EMASA. Paraguay.
- NAUMANN, C; CORONEL, M. (2008). *Atlas Ambiental del Paraguay: Con fines educativos*. Asunción.
- PARAGUAY. MINISTERIO DE AGRICULTURA Y GANADERÍA. *Programa de Desarrollo Sustentable. Manuales Técnicos*. PRODECHACO.
- PARAGUAY. Ministerio de Educación y Cultura (2005). *Trabajo y Tecnología. Volumen 2. 5° grado*. Asunción: Talleres Gráficos EMASA. S.R.L.
- PARAGUAY. Ministerio de Educación y Cultura (2008). *Programa de Estudio del 5° grado*. Asunción: El Ministerio.
- PAREDES, M. (2003). *Producción Agropecuaria Ecológica. Material Educativo para pequeños productores*. ALTER VIDA. Asunción.
- PORTILLO, J. (2010). *Manual de Sistemas Agroforestales para el Desarrollo Rural Sostenible*. Proyecto JIRCAS.
- RIVAS, A. y OTROS (2004). *Manual del Promotor y Educador Ambiental. Módulo 2*. Hernandarias, Paraguay.
- RIVAS, A. y OTROS (2004). *Manual del Promotor y Educador Ambiental. Módulo 1*. Hernandarias, Paraguay.
- RIVAS, A. y OTROS (2004). *Manual del Promotor y Educador Ambiental. Módulo 3*. Hernandarias, Paraguay.
- SERAFINI, G. (1996). *Introducción a la tecnología*. Argentina: Plus Ultra.
- SOTO, Á. (1997). *Educación en Tecnología. Un reto y una exigencia social*. Colombia: Cooperativa Editorial Magisterio.
- buenastareas.com/ensayos/Proceso-De-Produccion-De-Huevos/1084491.html

Sitios Consultados en Internet

- <http://es.scribd.com/doc/53174361/23/Cerca-viva>
- <http://tec-agropecuario.blogspot.com/2008/03/cria-de-gallinas>
- http://country.paraguay.com/turismo/fauna_y_flora.php
- http://arbolesdelchaco.blogspot.com/2007_09_01_archive.html
- <http://abctv.com.py/suplementos/rural/articulos.php?pid=137739>
- <http://www.inea.org/web/mate>
- http://www.ciudadesaludable.org/pdf/Manual_de_Manualidades_Reciclaje_Ciudad%20Saludable.pdf
- <http://archivo.abc.com.py/suplementos/rural/>
- <http://rescatando-mi-cultura-guaran.blogspot.com/2010/04/lapacho-propiedades-curativas-de-la.html>
- <http://almarlaminados.com/documentos/enchapados/guatambu.php>
- <http://web1.taringa.net/posts/arte/10852426/Artesanias-de-mi-pais.html>
- manualidadesplus.com/
- country.paraguay.com/turismo/fauna_y_flora.php
- estanciasparaguay.com/sistema_silvopastoril_beneficiar%C3%A1_todos

Algunas Imágenes fueron extraídas de:

- abc.com.py/nota/mapa-de-artesania-del-paraguay/
- atlasdeladiversidad.net/en/node/579
- barinas.net.ve
- chilepotenciaalimentar
- uninet.com.py/webartesanos
- GEOGRAPHY. Grade 6 (2008). Chatura Printed Third Prind
- uninet.com.py/webartesanos/tejidos.htm
- uninet.com.py/webartesanos/cueros.htm
- rondoniagora.com
- semanarioextensionista.blogspot.com
- artesanpy.blogspot.com
- alamaula.com
- paraguyanmelodies.com
- seguridadinformatica.es